

ЕКОНОМІЧНИЙ ОГЛЯД

НАРОДНЕ ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ 1924 РОКУ.

ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА.

Рік 1923—24-й є другим роком спокійного господарчого будівництва, в царині умов НЕП-у, після громадянської війни та голоду. Величезні успіхи, яких ми досягли на протязі року підтверджують правдивий курс нашої господарчої нової економічної політики, що нею ми маємо керуватися «в серъез и надолго».

Загалом 1923—24 року ми спостерігаємо швидкий процес оздоровлення й відбудування всіх галузів народного господарства. Процес той виявляється в значному поширенню площі засіву, збільшенню кількості худоби, в значному зрості продукції нашої держпромисловости, яка, порівнюючи з минулим роком, навіть збільшилася (1600%), у великому поширенню й упорядкованню товарообігу, в повній ліквідації емісійного господарства й оздоровленню нашої грошової системи, в значному зросту нашої транспортної зовнішньої торгівлі й т. и.

Дуже важливо для нас те, що ми навчилися планувати й в значній мірі керувати кон'юктурою народного господарства, все більше скеровуючи розвиток його й вільну стихію ринку в бажаний для нас напрямок. Ліквідація «ножиць», а разом кризи збуту, грошова реформа, боротьба за завоювання ринку держторгівлею та кооперацією шляхом зниження цін, регулювання хлібних цін на початку 1925 р., коли з'ясувалися наслідки недороду, боротьба за підвищення продукційности праці,—все це є доказом широкого втручання влади до руху товарового господарства й до-того-ж не сліпого адміністративного втручання, що иноді веде до упадку виробничої сили країни, а планового економічного втручання, уважливо обраховуючи всі сили руху народного господарства й скеровуючи їх у взаємодопомозі на хуткіший темп його зросту.

Таким чином, перед нами ясно вимальовується наш дальший шлях через планове господарство, старанно вивчаючи господарчу кон'юктуру, до цілковитого оволодіння нею, до збудування справжнього соціалістичного господарства. Безумовно, шлях наш має бути важкий та довгий, але, завоювавши такі важливі пункти, як стали грошову систему, активний баланс зовнішньої торгівлі, твердий бюджет, прибутковість праці основних галузів державної промисловости, транспорту й торгівлі, матеріальну зацікавленість трудящих у збільшенні виробництва,—ми вже можемо впевнено дивитися вперед. А з більшим зміцненням нашого народного господарства та зростом загальної його продукції, краще й легше буде державі на таких «опорних» пунктах керувати й прискорювати темп його зросту.

І. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО. Хліборобство.

Рух площі засіву УСРР¹⁾ за останні роки з даних ЦСУ характеризуються поданою табличкою.

Р о к и	Тисячами десятин			% до площі 1916 року взятої за 100		
	Степ	Лісостеп	Україна	Степ	Лісостеп	Україна
1916	10061,5	9198,1	19259,6	100,0	100,0	100,0
1921	9162,3	7947,4	17110,0	91,1	86,4	88,8
1922	6085,5	8300,2	14385,7	60,5	90,2	74,7
1923	7959,4	8434,7	16394,1	79,1	91,7	85,1
1924	8706,7	8819,0	17525,6	86,5	95,9	91,0

¹⁾ З підсумків попередн. обрахун. площі засіву України 1924 р. і даних весняного виборчого перепису 1924 р.

Таким чином, уразка с.-господарчої степової смуги голодом 1921 р., яка викликала упадок площі засіву, зараз поступово заживає й поширення засівної площі 1923—24 р. досягнуто, не зважаючи на несприятливу погоду, особливо в час озимої сійби, (В степах до жовтня 1923 р. випало всього $\frac{1}{6}$ норми опадів). Пізня сійба в степу й пізня зима в лісостепу, що викликала переріст озимини до вкриття її снігом, надто допомагала загибелі осінніх засівів до 979,7 тис. десят. чи 5,5% всієї площі засіву на Україні. Частину цієї площі 374,4 тис. дес. (38,5%) було пересіяно яриною й з площі озимини виключено.

1916 року із загальної засівної площі України в 19,3 мільйонів десятин на селянство припадало 15,7 міл. дес., а на поміщиків—3,5 міл. дес. Коли вважатимемо площу селянського землекористування 1916 р за 100, то на 1924 рік та площа складає 102,0% для степу й 122,8% для лісостепу, що пересічно на всю Україну становить 111,8%. Таким чином, площа чистого селянського землекористування по степу цілком відновлена, а по лісостепу площа підвищена значною частиною 182% земель к. поміщиків.

Зокрема, особливо швидко зростала засівна площа 1924 року по Катеринославщині (+13,6%) і Донеччині (+10,3%). Пересічно по всій Україні засівна площа зросла на 6,9%.

Крім загального зросту засівної площі, ми спостерігаємо 1923—24 року ще й поліпшення якості засівів і перехід од натуральних культур до ринкових-товарових інтенсивних. Це явище особливо гостро спостерігається в степу.

Засівна площа культурами.

А. Лісостеп.

Культура	Тисячами десятин					% до всієї площі				
	1916	1921	1922	1923	1924	1916	1921	1922	1923	1924
Жито озим.	2350	2584	2783	3003	3011	25,5	32,5	33,6	35,6	34,1
Пшениця озим.	1252	782	873	688	755	13,6	9,8	10,5	8,2	8,6
Пшениця яров.	668	562	433	558	682	7,3	7,1	5,2	6,6	7,7
Овес	1445	1038	1006	915	910	15,7	13,3	12,3	10,8	10,3
Ячмінь	963	944	858	997	989	10,5	11,9	10,2	11,8	11,2
Гречка	640	699	702	749	719	7,0	8,8	8,5	8,9	8,1
Просо	359	456	581	445	416	3,9	5,7	7,0	5,3	4,7
Кукурудза	106	136	192	173	161	1,1	1,7	2,3	2,0	1,8
Картопля	351	221	218	261	235	3,8	2,8	2,6	3,1	2,7
Олійні росл.	109	141	179	157	205	1,2	1,8	2,2	1,9	2,3
Інші	955	364	475	489	736	10,4	4,6	5,7	5,8	8,5
Разом	9198	7947	8300	8435	8819	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Б. Степ.

Культури	Тисячами десятин					% до всієї площі				
	1916	1921	1922	1923	1924	1916	1921	1922	1923	1924
Жито озим.	1183	876	930	1817	1899	11,8	9,6	15,3	22,8	21,8
Пшениця озим.	1695	1531	1052	793	1093	16,8	16,7	17,3	10,0	12,6
Пшениця яров.	1998	1739	581	1167	1754	19,9	19,0	9,5	14,6	20,1
Овес	338	423	219	269	200	3,3	3,6	3,6	3,3	2,3
Ячмінь	3520	2592	664	1884	1975	35,0	28,3	10,9	23,7	22,7
Гречка	63	54	71	30	15	0,6	0,6	1,1	0,4	0,2
Просо	110	429	632	326	164	1,1	4,7	10,4	4,1	1,9
Кукурудза	491	597	998	631	550	4,9	6,5	16,4	7,9	6,3
Картопля	136	141	58	67	43	1,4	1,5	1,0	0,8	0,5
Олійні росл.	171	475	573	601	598	1,7	5,2	9,4	7,6	6,9
Інші	356	306	308	382	416	3,5	3,3	5,1	4,8	4,7
Разом	10061	9163	6086	7960	8707	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Із поданих таблиць видно, що особливо зростає площа засіву ярової пшениці, яка в степовій смузі зросла за останні 3 роки більше як у тричі. Засіви проса та гречки скорочуються. Що до кукурудзи, то 1922 р. за впливом пропаганди та відпуску продпозики кукурудзяна площа значно зросла. Однак наступними роками низькі ціни на кукурудзу знову викликали скорочення площі її засіву. Взагалі співвідношення культур досягає довійськового стану. Взаємини по-між озимою та яровою площею (в % %) до всієї площі подаємо нижче в таблиці.

		1916	1921	1922	1923	1924
А. Лісостеп	{ Озимина .	39,1	42,3	44,1	43,7	42,7
	{ Ярина . .	60,9	57,7	55,9	56,3	57,3
Б. Степ .	{ Озимина .	28,5	26,3	32,6	32,8	34,4
	{ Ярина . .	71,5	73,7	67,4	67,2	65,6

Скотарство.

Разом зі зростом засівної площі йде також відновлення скотарства. Особливо зрісло відновлення годівлі свиней, так само в 1924 р. значно збільшилася кількість коней, але все-ж із кінями на Україні не горазд і швидке відновлення табунів можна досягти тільки привозом коней на Україну.

Чисельність та розподіл худоби (в тис. голів).

Степ	1916	1922	1923	1924
Коней	2468	1171	1220	1363
(з них робочих коней)	1959	984	986	1077
Рогатої худоби	2932	2323	2641	3206
(в тому числі волів)	—	341	329	336
Вівці	2586	2436	2503	2825
Свині	1718	280	358	1191
Разом	9704	6290	6722	8585

Лісостеп

Коней	2955	2939	2538	2565
(в тому числі робочих)	2428	2463	2095	2111
Рогатої худоби	4701	5208	4738	5213
(в тому числі волів)	—	8479	418	446
Вівці	3684	6613	5767	6390
Свині	2850	2367	1950	3183
Разом	14190	17127	14993	17351

По Україні

Коней	5423	4410	3758	3928
(в тому числі робочих)	4387	3447	3081	3188
Рогатої худоби	7633	7531	7379	8412
(в тому числі волів)	—	820	747	782
Вівці	6270	9049	8270	9215
Свині	4568	2647	2308	4374
Разом	23894	23337	21715	25936

Із поданої таблиці видно, що 1924 року кількість усієї худоби зросла, а також скорочення яке спостерігалось 1923 р. в лісостепу майже цілком ліквідовано, крім коней, що їх загальна кількість складає 87% 1922 і 1916 року. В степу кількість коней складає 116% 1922 р. і 55% 1916 р.

Що-ж до рогатої худоби, то ми маємо по степу й лісостепу тільки збільшення в порівнянні до 1916 р. Особливо зросла кількість овець. Нарешті, число свиней по степу збільшилося з 1922 року в 4,25 разів і по всій Україні майже сягає розміру 1916 р. Загальна кількість худоби на Україні вже перевищує розмір 1916 року на 9%.

Врожай.

Наслідком посухи в травні та червні 1924 р. врожай цього року був менший проти врожаю 1923 року. Загальний розмір врожаю 1924 р. з даних Союзного ЦСУ на вісім головних культур хліба разом із бобовими рослинами та картоплею становить 659 мільйонів пудів, — більше на 4,4% в порівнянні з обрахунком ЦСУ України.

Загальна врожайність пудами з десятини за даними ЦСУ України без поправок складає:

	Степ		Лісостеп		Україна	
	1923	1924	1923	1924	1923	1924
Жито озим.	53,6	25,2	74,7	52,4	68,9	43,3
Пшениця озим.	60,9	28,2	75,8	55,3	77,8	46,3
Пшениця яров.	40,0	21,3	33,1	37,6	35,1	33,2
Ячмінь	39,8	28,2	50,5	41,5	36,1	37,0
Овес	40,6	28,3	64,8	43,2	60,8	38,2
Гречка	29,3	21,3	48,1	35,9	45,1	31,0
Просо	31,8	28,7	62,8	66,7	50,8	54,0
Кукурудза	69,2	66,1	93,7	91,2	73,9	80,4

Значним поменшенням видаткових норм хлібофуражного балансу Союзний ЦСУ вираховує цього річний лишок в 88 мільйонів пудів. Відповідно розмірам врожаю ми маємо загальний розмір його для степу 80% врожаю 1922 р. і лісостепу 61%.

Недорід цього 1924 року безумовно загальмує загальний темп відновлення с.-господарства, але низка державних заходів і сучасні високі ціни на хлібпродукти повинні в значній мірі послабити вплив недороду. Ринковий обіг селянського хліба повинен ще більше зрости в зв'язку з розвитком торгівлі, сталої валюти й зміцненням зв'язку по-між містом та селом. Як ми далі довідаємося — недорід теперішній не загальмує загального розвитку промисловості та сільського господарства.

2. ПРОМИСЛОВІСТЬ.

а) Загальна динаміка відбудови.

Роком найбільшої руїни для промисловості був 1920/21 р. На початку НЕП'а 1921/22 року почався загальний процес відбудови, який однак значно поширився 1922—23 р. і 1923—24 р. після поступової ліквідації наслідків голоду (1921—22 р.). Процес відбудови безумовно найкраще виявляється в динаміці зросту продукції.

Валова вартість продукції Української промисловості на довійськові ціни виноситься (за даними ЦСУ)¹⁾ в мільйонах карб.:

	1921—22 р.	1922—23 р.	1923—24 р.
Важка промисловість	81,9	106,5	193,1
Легка промислов. (без цукр.)	33,4	58,0	79,3
Разом	115,3	164,5	272,4
Цукротрест	5,9	25,8	41,9
Всього	121,2	190,3	314,3

Відносні відсоткові цифри:

	% до 1921—22 р.			% до 1922—23 р.	
	1921—22	1922—23	1923—24	1922—23	1923—24
Важка промисловість	100	130	236	100	181
Легка промислов. (без Цукротр.)	100	174	237	100	137
Разом	100	143	236	100	165
Цукротрест	100	437	310	100	162
Всього	100	157	259	100	164

1) Статистичн. бюлетень ч. 21 від 1-XI—24 р.

Із поданої таблиці видно, що 1921—23 року темп зросту легкої промисловости значно опереджав темп важкої промисловости, тому що перша раніше була переведена на гос-розрахунок, крім того, в наслідок громадянської війни менше була зруйнована, ніж важка зі своєю високою будовою капіталу. 1923—24 року зі зміцненням державних фінансів та утворенням перших набутків капіталу починається вже швидкий зріст важкої промисловости (продукція засобів продукції). За два роки загальна продукція збільшилася майже однаково (приблизно в $2\frac{1}{3}$ рази).

Відсотково довійськового часу й до продукції С.С.Р.Р. динаміка—Української промисловости має такий вигляд:

	1913 р.	1921—22 р.	1922—23 р.	1923—24 р.
Важка промислов. УСРР . . .	100,0	12,6	20,6	30,4
» » ССРР . . .	100,0	21,6	31,8	42,5
УСРР у % до ССРР . . .	30	12,5	16,1	18

Таким чином, Українська промисловість, яка більше зруйнована, ніж Союзна, зараз відбудовується більш швидким темпом з тенденцією до довійськових взаємовідносин.

Важка промисловість України з вищою будовою основного капіталу за Союзну й більше зруйнована перебуванням довгий час у межах військових подій, зараз знову завойовує своє попереднє значіння.

Ось де-які порівняльні дані:

Виробництва		Мільйони пудів					% до 1912—13 року				
		1912—13	1920—21	1921—22	1922—23	1923—24	1912—13	1920—21	1921—22	1922—23	1923—24
Добування вугілля	ССРР	1773,6	471,7	621,6	708,8	903,6	100,0	26,6	35,0	40,0	50,9
	УСРР	1443,7	286,1	438,3	494,6	734,6	100,0	19,4	29,7	34,4	49,8
Топлення чавуну	ССРР	256,8	7,1	10,4	18,8	40,9	100,0	2,8	4,05	7,4	15,9
	УСРР	189,2	1,5	4,8	7,1	22,7	100,0	0,75	2,4	3,6	13,2
Мартенівське виробництво	ССРР	261,5	9,8	19,6	37,0	62,1	100,0	3,7	7,5	14,4	23,8
	УСРР	166,6	2,1	8,1	12,7	23,8	100,0	1,2	4,9	7,7	14,3
Прокатка	ССРР	219,5	10,2	15,7	28,3	41,7	100,0	4,6	7,2	12,8	19,1
	УСРР	141,1	2,2	6,1	11,1	17,2	100,0	1,4	4,4	7,8	12,2

Одначе, як-що взяти не річний, а місячний рух продукції, то процес зросту йде не безперервно, а являє собою хвилясту криву лінію; це залежить од загального зв'язку нашої промисловости з с.-господарством і загальними умовами відбудування народного господарства ССРР і УСРР.

Особливо характерною є динаміка кривої відбудови кам'яновугільної промисловости. Рух її валової продукції місяцями 1913 р. і 1920—25 р. подаємо таблицею.

Валовий добуток Донбасу мільйонами пудів: ¹⁾

Місяці	1912—13	1920—21	1921—22 р.			1922—23 р.			1923—24 р.		
			УДКП	Комбін.	Увесь Донбас	УДКП	Комбін.	Увесь Донбас	УДКП	Комбін.	Увесь Донбас
Жовтень	107,5	24,4	29,0	6,7	41,6	22,4	4,5	28,2	44,3	—	62,9
Листопад	133,0	29,5	36,3	7,5	52,5	28,3	5,4	35,4	47,1	—	68,1
Грудень	108,0	31,9	43,8	9,1	61,6	35,0	6,2	43,7	46,7	—	62,2
Січень	146,4	23,3	33,9	5,9	42,5	28,3	5,2	35,6	44,7	9,6	63,2
Лютий	107,3	29,6	33,7	6,2	43,0	32,4	6,7	42,0	45,7	10,3	62,8
Березень	156,2	33,1	32,6	6,4	40,8	36,1	8,3	48,5	43,0	10,8	59,9
Квітень	84,1	30,2	21,5	4,8	26,8	23,6	5,1	31,1	35,8	8,2	47,9
Травень	134,2	24,7	27,4	5,8	33,3	31,5	7,7	43,2	41,0	9,5	54,5
Червень	119,2	18,1	26,0	5,8	31,9	33,2	7,5	46,3	42,7	10,2	57,0
Липень	122,9	9,1	18,3	4,2	22,7	30,0	6,6	42,8	—	—	67,3
Серпень	106,7	11,3	16,4	3,7	20,3	33,3	6,1	46,6	—	—	62,9
Вересень	118,2	18,4	17,4	3,8	21,7	35,5	7,1	51,2	—	—	65,8
Разом . .	1443,7	285,8	336,3	69,4	438,7	369,6	76,4	494,6	—	—	734,5

¹⁾ Крім УДКП і комбінатів до валового добутку входить також і орендова промисловість.

Із поданої таблиці видно, що роками 1920—21 і 1921—22 спостерігалось гостре зниження добутку літніми місяцями; це пояснюється відходом робітників до польових работ. Так, 1920—21 р. загальна кількість робітників, місяцями Жовтень—Червень, коливається між 128—136 тис., а кількість забойщиків між 14—18 тис., в липні 1921 р. кількість робітників падає до 107 тис., в серпні до 93 тис., і в вересні до 86 тис.

Відповідно числу робітників—число забойщиків теж падає до 11,3 тис. в липні, 10,3 тис. в серпні і 9,2 тис. у вересні.

1921—22 року зменшення числа робітників, особливо числа забойщиків—стає катастрофічним літніми місяцями.

Так, загальна кількість забойщиків зростає від 11,7 тис. у жовтні 1922 року до 14,5 тис. у січні; далі починається повільний спад цього числа що-раз швидче, і в липні залишається тільки 7,7 тис., а в серпні та вересні 6,9 тис.

1922—23 року, вона, поступово збільшується число забойщиків і добуток першими місяцями року навіть є менший, ніж 1921—22 р. Але того-ж року УДКП змогло вже утримати робітників та забойщиків і літом через це добуток відповідно став менше залежати від сезонних умов.

1923—24 року розмір добування вугілля (як і праця інших галузів народного господарства) визначається вже не виробничими умовами, а умовами збуту.

У першому кварталі загальна продукція швидко зростає в зв'язку з набутим у минулому році основним і обіговим капіталом, збільшенням заробітної платні, числа робітників, поліпшенням фінансового державного стану й т. д. Однак («ножиці») дуже високі ціни на продукти промисловості, неорганізованість торгового апарату—викликають кризу збуту, а разом і затримання зросту. З другого кварталу виробництво досягає мінімуму. Та енергійні засоби до ліквідації «ножиць», грошова реформа й поліпшення праці держторговлі та кооперації сприяють швидкій ліквідації кризи збуту, яка навіть на останньому кварталі переходить у де-який товарний голод. Для зросту виробництва знову утворюються сприятливі умови.

Як-що взяти відношення мінімального добування до максимального, то останнє становить 1912—13 року—0,63, 1920—21 р.—0,27, 1921—22 р.—0,33 і 1922—23 р.—0,56 і 1923—24 року—0,74 і свідчить, з одного боку, про перехід од нервового до сталого розвитку, а з другого—про все більший регульовий вплив наших планових органів.

Подана характеристика зросту кам'яновугляної промисловості також характерна й для інших галузей, що поступово звільняються від впливу виробничих факторів, цеб-то брак робітників, сировини і т. и. та стає виробництвом, що вже регулюється, головним чином, умовами збуту.

б) Виробництво й збут центральних трестів.

Загальний розвиток виробництва центральних трестів України 1922—23 і 1923—24 років (за даними кон'юнк. Ради Держплану) характеризується поданою таблицею:

А. Важка промисловість.	1922—23 рік					1923—24 рік				
	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.	зарік	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.	зарік.
Виробництво на мільйонів карб.	19,9	24,3	277	34,6	106,5	45,3	40,8	43,3	53,7	183,1
Відсотково до 1 кв.	100	121	139	174	—	100	90	96	118	—
На Радянські гроші	35,7	40,6	48,5	78,3	203,1	93,4	80,6	85,3	95,5	354,5
Відсотково до 1 кв.	100	114	136	219	—	100	86	91	103	—
Пересічний індекс цін	179	167	175	226	192	212	197	197	1,74	1,93

Б) Легка промисловість.

Без Цукро й Лісотрестів
22/23 р. і без Цукротресту 1923—24 р.

Виробництво на мільйонів карб.	12,7	13,4	15,4	15,4	57,2	18,4	17,4	19,5	24,1	793,6
Відсотково до 1 кв.	100	106	124	124	—	100	94	106	125	—
На Радянські гроші	21,6	21,7	30,5	37,7	111,5	42,3	32,7	35,7	—	—
Відсотково до 1 кв.	100	100	141	174	—	100	89	85	—	—

Виробництво всієї важкої пром. разом із Цукротр. і Лісотр. на міл. довійськ карбов.	1922—23 рік					1923—24 рік				
	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.	за рік	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.	за рік.
На Радянські гроші міл.	—	—	—	—	200,6	—	—	—	—	321,3
Пересічний індекс цін.	—	—	—	—	200	—	—	—	—	—

Поквартальний рух у 1923—24 році вартості товарової маси, що призначена до збуту на довійськові й червоні карбованці, а також і збут на червоні карбованці наводимо в такій таблиці:

У мільйонах карб.	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	за рік
А. Товарова маса					
На довійськ. карб.	31,7	27,6	29,8	37,2	126,3
На Радянські гроші по прејскуранту.	66,1	56,0	60,3	74,8	267,2
Б. Легка промисловість.					
(Без Цукротресту на довійськов. карб.	20,1	19,7	20,9	25,0	85,7
на Радянські гроші.	39,2	36,3	34,0	41,5	151,0
Разом: На довійськов. гроші	51,8	47,3	50,7	62,2	212,0
На Радянські гроші . . .	105,3	92,3	94,3	116,3	408,2
Цукротрест на довійськов. гроші . . .	»	»	»	»	71,9
на Радянські гроші . . .	»	»	»	»	165,0
Всього: по всій промисловості з Цукротрестом на довійськ. гроші .					
на Радянські гроші .	»	»	»	»	283,9
на Радянські гроші .	»	»	»	»	573,2
З б у т.					
Важка промисловість.	42,9	31,3	51,5	56,4	182,1
Легка промисловість	22,2	27,5	35,5	42,6	127,8
Разом.	65,1	58,8	87,0	99,0	309,9
Відсотково до I кварталу.	100	90	133	152	—

В наступній таблиці подаємо докладніше про вартість валової продукції української промисловості основних галузів, поквартально на довійськові гроші.

	1922—23 р.					1923—24 р.				
	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.	зарік	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.	зарік
А. Важка промисловість										
Кам'яновугляна пром. . .	10,7	12,6	12,1	14,0	49,4	19,3	18,6	15,8	20,1	73,9
Південьсталь і Крамат. зав.	6,3	7,8	10,6	15,6	40,3	19,7	16,2	19,8	25,5	87,2
«Юмт»	1,8	2,8	3,6	3,3	11,5	4,5	4,4	5,2	4,9	19,0
Донвугілля, Бахсілля, Юрт.	1,1	1,1	1,4	1,7	5,3	1,8	1,6	2,4	3,2	9,0
Разом.	19,9	24,3	27,7	34,6	106,5	45,3	40,8	43,3	53,7	183,1
Б. Легка промисловість										
Тютюнтрест	1,7	1,7	1,6	1,4	6,4	1,4	1,0	1,9	2,1	6,4
Махортрест.	1,3	1,3	1,1	0,7	4,4	1,0	1,1	1,2	1,2	4,5
Хемвугіль (заводи) . . .	1,5	1,7	2,6	2,4	8,2	3,0	3,0	2,8	2,6	11,4
Текстильтрест	1,2	1,4	7,4	1,5	5,5	1,8	1,8	1,3	2,1	7,0
Спиртотрест і Таганрог. шкіряний Комбінат. .	2,9	3,2	3,5	3,8	13,4	3,5	4,1	4,4	5,6	17,6
Інші трести	4,2	4,1	5,5	5,6	19,4	5,0	2,9	6,4	9,8	24,1
Цукротрест.	»	»	»	»	26,3	»	»	»	»	50,4
Лісові трести.	»	»	»	»	10,4	»	»	»	»	18,3
Разом по легкій індустрії (без Цукротр. і Лістр.)	12,8	13,4	15,7	15,4	57,3	15,7	13,9	18,0	23,4	71,0
З Цукротр. і Лісотрест. .	»	»	»	»	94,0	»	»	»	»	138,2
Всього (по всій великій промисловості) . .	»	»	»	»	200,6	»	»	»	»	321,3

Таким чином, із трестів легкої промисловости значно збільшив своє виробництво 1923—24 року тільки Хемвугіль і Цукротрест, всі-ж інші почували на собі дуже важко кризу збуту, яка примусила їх на другому кварталі гостро зменшити виробництво. Але в 3 і 4 кварталі легка промисловість знову більше інтенсивно за важку реагує на побільшений попит.

Вплив кризи збуту 1923—24 р. і далі відживання нашої промисловости можна також спостерігати на відсотках виконання виробничого програму.

Відсоткове виконання програму великою українською промисловістю 1923—24 року.

	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.	за рік
Важка промисловість	102	94	106	141	110
Легка промисл. без Цукротресту . .	100	93	107	141	110
теж з Цукротрестом	»	»	»	»	109
Разом по всій великій пром. без Цуктр.	101	94	106	141	110
З Цукротрестом	»	»	»	»	109

Особливо помітно збільшується виробництво проти програму в 4-му кварталі, коли планові органи, з надією на сезонове скорочення виробництва, скоротили виробниче завдання, а в зв'язку з загальними умовами ринку виробництво навпаки збільшилося.

Зміна ринкових умов безумовно дуже відбувається на збуті, що можна бачити з такої таблиці:

	1 9 2 3 р.			1 9 2 4 р.		
Відсотково до пересічно-місячного	Жовтень	Листопад	Грудень	Січень	Лютий	Березень
Оптовий індекс ВРНГ на 1 число	2,88	2,55	2,28	2,11	2,08	1,95
Виробництво на довійськові гроші	97,9	99,7	93,8	87,0	87,6	91,2
Товарова маса на сучасні гроші	108	107	96	88	90	87
Збут на сучасні гроші	89	85	78	70	67	91

	1 9 2 4 р.					
Відсотково до пересічно-місячного	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень
Оптовий індекс ВРНГ на 1 число	1,93	1,92	1,90	1,89	1,86	1,85
Виробництво на довійськові гроші	88,5	98,0	100,4	111,8	119,3	130,7
Товарова маса на сучасні гроші	89	93	96	110	108	129
Збут на сучасні гроші	112	119	105	124	126	134

Збут падає безупинно до лютого місяця, а далі знов починається швидкий зріст. Зріст збуту визначається не тільки зниженням промислових цін, які безупинно знижуються на протязі всього року, але й підвищенням цін на хліб та налагодженням торгового апарату.

в) Рух де-яких основних показників промислової кон'юнктури на Україні року 1922—23 і 1923—24-го.
Кам'яновугляна промисловість.

М І С Я Ц Ь		Жовтень	Листопад	Грудень	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	За рік	
Валовий добуток у мільйонах пуд.	{	1922—23 р. . .	28,2	35,4	43,7	35,6	42,0	48,5	31,1	43,2	46,3	42,8	46,6	51,2	494,6
		1923—24 р. . .	62,9	68,1	62,2	63,2	62,8	59,9	47,9	54,5	57,0	67,3	62,9	65,8	734,5
Споживання на власні потреби мід. пуд.	{	1922—23 р. . .	10,2	10,6	12,2	12,5	12,6	12,7	10,4	9,9	9,2	8,8	8,9	8,5	126,5
		1923—24 р. . .	19,8	10,7	11,5	12,6	12,1	12,1	9,0	8,9	7,9	8,3	8,1	8,2	119,2
Чистий добуток у мід. пуд.	{	1922—23 р. . .	18,0	24,8	31,5	23,1	29,4	35,8	20,7	33,3	37,1	34,0	37,7	42,7	368,1
		1923—24 р. . .	53,1	57,4	50,7	50,6	50,7	47,8	38,9	45,6	49,1	59,0	54,8	57,6	615,3
Вивіз у мід. пуд.	{	1922—23 р. . .	21,3	24,8	29,0	18,6	18,4	30,0	25,9	27,5	24,5	22,2	24,4	28,7	295,3
		1923—24 р. . .	37,9	38,5	35,2	36,4	18,3	30,2	49,4	53,9	49,2	54,1	53,2	59,5	515,8
Збуток у мід. пуд.		1923—24 р. . .	30,5	30,1	27,9	27,1	12,1	21,1	41,1	45,0	40,6	45,4	44,2	41,9	407,0**)
*) Загал. кількість робітн. у 1000 на 1 кожн. м.	{	1922—23 р. . .	91,7	103,8	114,7	118,9	120,8	119,5	122,0	127,2	121,1	117,8	121,3	127,0	117,1
		1923—24 р. . .	128,6	129,7	126,4	125,7	126,6	126,5	124,1	132,5	138,1	145,8	148,0	147,4	133,3
В тому числі за- бойщиків	{	1922—23 р. . .	8,7	11,0	13,1	12,8	113,9	12,9	13,1	14,4	13,2	12,7	13,1	14,9	12,9
		1923—24 р. . .	16,1	17,6	18,5	18,6	18,6	17,8	16,8	17,3	18,5	19,1	19,4	20,0	18,2

*) По Донвугіллю й комбінатам.

**) Пересічно.

Таким чином, видатки на власні потреби 1923—24 року абсолютно менші, ніж у 1922—23 році, не вважаючи на значний зріст огульного добутку. Це вказує на значні успіхи в справі збереження палива. Наслідком такого збереження, чистий добуток 1923—24 року є більший за 1922—23 рік на 65%, в той час як валовий добуток більший на 50%.

Вивіз 1923—24 року перевищує вивіз 1923—24 року більше, ніж на 70%, і досягає мінімуму в лютому м-ці через снігові завали; потім одначе знов підвищується.

Що до збуту, то він гостро підпадає до лютого (до 12,1 міл. пуд.); одначе через вжиті енергійні заходи в березні він збільшується до 21,1 міл. пуд., а з квітня хитається по-між 40—45 міл. пуд. місячно. В зв'язку з поширенням добування 1923—24 р загальні запаси на підприємствах Донвугілля зростають від 81,1 міл. пуд. на 1-е жовтня 1923 р. до 157,6 міл. пуд. на 1-е квітня 1924 року. З 1-го квітня не вважаючи на величезний зріст збуту, —запаси меншають у незначній кількості й на 1-е жовтня 1924 р. складають 140,0 міл. пуд.

Нарешті, робоча сила, особливо число забойщиків від 1923 р. поступово збільшується й перестає бути мінімальним фактором, що визначає розмір добування. Таким мінімальним фактором є зараз умови збуту й Донвугілля доводиться пристосовувати розмір виробництва до цих умов реалізації з одночасовою політикою скорочення числа робітників за рахунок підвищення продукційності робітників, що залишаються на роботі.

Металургія

Тисячами пудів		Жовтень	Листопад	Грудень	Січень	Лютий	Березень	Квітень
Топлення чавуну	{ 1922—23 р. . .	466	513	497	573	418	537	310
	{ 1923—24 р. . .	1411	1740	1709	1669	1505	1733	1739
Мартенівське виробн.	{ 1922—23 р. . .	546	644	844	573	470	743	808
	{ 1923—24 р. . .	2119	2202	1892	1626	1610	1769	1542
Прокатка	{ 1922—22 р. . .	309	498	785	830	617	914	880
	{ 1923—24 р. . .	1434	1558	1389	1020	984	1332	1295
Тисячами пудів		Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	За рік	
Топлення чавуну	{ 1922—23 р. . .	318	387	708	959	1038	6724	
	{ 1923—24 р. . .	1726	1926	2444	2477	2580	22660	
Мартенівське виробн.	{ 1923—23 р. . .	1348	1601	1618	1790	1671	12656	
	{ 1923—24 р. . .	2010	1841	1998	2386	2766	23761	
Прокатка	{ 1922—23 р. . .	1098	1228	1151	1295	1429	11034	
	{ 1923—24 р. . .	1527	1459	1431	1653	2135	17277	

Металургійна промисловість, таким чином, від липня 1922—23 р. швидко збільшує своє виробництво, і не вважаючи на те, що 4-й квартал минулих років був критичним, —з 1923 року ми спостерігаємо, навпаки, хуткий зріст виробництва; одначе виробництво наприкінці 1923—24 року відчувало на ринку брак покупних гатунків металу.

Добуток залізної та марганцевої руди 1923—24 р.
на мільйони пудів.

	1 кварт.	2 кварт.	3 кварт.	4 кварт.	Увесь 1923—24 р.	1922—23 р.	23—24 р. від- сотково до 22—23 року
Добуток залізної руди	2,6	3,9	7,4	11,7	25,6	10,3	218
„ марганцевої руди	2,1	2,5	2,7	3,3	10,6	5,8	185

г) Місцева державна промисловість.

Розвиток місцевої промисловості за останні роки характеризується такими даними:

На 1-е жовтня 1921 р. у віданні ВРНГ було 367 підприємств з кількістю робітників і на 1-е жовтня 1923 р. — 222 підприємства і 18513 робітників.

1924—25 року мають працювати 187 підприємств, що їх розподілено по-між 38 трестами з 25.178 робітниками. Таким чином, за останні роки загальна кількість підприємств скорочується, а число робітників зростає.

Основний капітал чинник підприємств на початок 1924—25 р. складає 27 мільйонів карб; із них на долю промисловості Одещини припадає—30%, Харківщини—22%, Катеринославщини 20% і доля решти підприємств незначна.

Вартість виробництва місцевої промисловості на довійськові ціни подаємо в наступній таблиці.

Губернії	1922—23 р.	1923—24 р.	Програм на 1924—25 р.
Харківська	6,3	20,3	34,6
Київська	5,1	10,0	12,9
Одеська	2,4	5,7	7,6
Полтавська	1,7	4,7	5,7
Катеринославська	1,7	8,5	11,2
Донецька	2,4	1,9	3,5
Чернігівська	0,2	6,3	0,4
Подільська	1,2	1,8	3,9
Волинська	0,3	1,2	1,0
Разом	21,3	54,4	80,8

Таким чином, темп розвитку місцевої промисловості швидчий за велику промисловість. 1924—25 року припускається можливість збільшити продукцію місцевої державної промисловості до 51% всіх українських трестів без П.М.Т. (Півд. машин. трест). і до 41% з П.М.Т. Пересічна заробітна платня 1923—24 р. складала до 38 карб. на місяць. 1924—25 року припускається довести її до 46 карб. (підвищ. на 22%) і одночасово досягти підвищення продукційности праці на 27,9%.

д) Робоча сила.

Рух робочої сили на великій промисловості 1923—24 р. подаємо наступною таблицею.

Загальна кількість робітників тися- чами.	Жовтень	Листопад	Грудень	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень
По важкій промисл.	200,3	207,5	203,7	199,2	200,1	195,0	191,7	202,5	211,6	204,2	225,8	284,1
По легкій промисл.	244,9	245,5	239,8	237,7	238,5	233,0	230,8	244,9	255,4	269,4	268,5	267,0
Разом	445,2	453,0	413,5	436,9	438,6	428,3	422,5	447,4	467,5	493,6	494,3	551,1

Загальна кількість робітників, хоч до квітня місяця поступово зменшується, але після переходу виробництва і збуту через мінімум знов починає зростати. Загалом число робітників у вересні 1924 р. більше за число робітників у жовтні 1923 р. по важкій промисловості на 42%, по легкій — на 11% а по всій великій промисловості — на 24%.

Відповідно тому, виробництво вартістю на довійськові гроші було вище у вересні 1924 р., ніж у жовтні 1923 р. на 53%, що вказує на збільшення продукційності праці. Однак збільшення заробітної платні відбувалося швидше за зріст продукції.

Пересічна заробітна платня за жовтень 1923 р. складала 26,24 крб., за липень 1924 р. складала вже 38,47 крб., цеб-то більше на 41%; за той час продукційність праці зросла лише на 7%.

е) Програм розвитку вкраїнської промисловости.

Програм української промисловости на 1924—25 р. не вважаючи на недорід, передбачає дальший зріст продукції. Цей зріст повинен відбутися за рахунок дальшого поліпшення праці промисловости збільшення продукційности праці, поліпшення праці торгового апарату, зокрема за рахунок підвищення цін на с.-г. продукти, а разом покупною здатністю селян. У зв'язку зі швидким відбудуванням металової промисловости повинно також зростати виробництво руди. Що-ж до кам'яновугляної промисловости, то величезні виробничі успіхи 1923—24 року примушують стримувати темп зросту, щоб поширення споживання не відставало від зросту продукції.

Взагалі, розмір продукції по 20 республіканським трестам повинен збільшитися з цін вартости 1913 р. від 101,0 міль. карб. до 142,9 міль. чи на 40%; відсоткові нагрузки підприємств од 57% до 81%. Вартість товарової маси повинна досягнути на довійськові гроші 129,4 міль. карб., замість 89,8 міль. карб., збільшився на 44%; на сучасні-ж гроші 194,9 міль. карб. замість 159,8 міль. карб. 1923—24 року з побільшенням на 19,8%.

Тому 1924—25 року продажні ціни повинні бути нижчі за ціни 1923—24 р. на 17%. Загальна кількість робітників повинна збільшитися на 15%, продукційність праці на 29%, зарплатня залишитися майже без зміни.

3. ТРАНСПОРТ.

Загальне поліпшення праці транспорту на Україні характеризується такими даними:

Стан рухомого складу залізниць на Україні.

	1920 р.	1921 р.	1922 р.	1923 р.	1924 р.
Загальна кількість паротягів	2997	3993	3673	3720	3634
Із них:					
хворих	1828	2387	2241	2119	1947
чинних	986	867	989	905	1194
охолоджених	51	523	307	524	493
% хворих	61	60	61	57	54
Пасажирів вагони. Всього	2204	4581	4374	4370	4551
Із них у розпорядженні шляхів	1622	2915	3810	4162	4560
В тому числі:					
робочих	263	629	718	1149	1525
хворих	1313	1856	2514	2619	2587
% хворих	59,9	40,5	57,8	59,9	—
Товарний парк:					
Всього вагонів тисячами	77,1	100,2	79,3	83,5	89,8
В них:					
в роботі	48,8	63,1	41,5	37,7	45,4
у резерві	1,1	5,9	3,3	17,7	3,3
хворих	16,3	26,3	24,6	21,9	34,8
% хворих	21,2	26,2	31,0	26,3	38,7

Загалом лихим показником є тільки відсоток хворих вагонів. Усе-ж інше виявляє загальний зріст. Що-до вантажу, то він безупинно зростає і з жовтня 1923 р. до вересня 1924 р. має такий вигляд: пересічна кількість навантажених вагонів за добу є від 3932 до 4468, на перевіз ваги за місяць од 186 тис. до 218 тис. (у серпні), на перевіз пасажирів од 1116 тис. до 2110. Загальний перебіг усіх вагонів, товарних платформ і цистерн од 138 міл. до 172 міл. верст.

Взагалі транспорт, на сучасний його стан, встигає виконувати покладені на нього завдання, навіть де-які галузі перевищують довоєнські норми. Залізничний транспорт працює вже без збитків, але все-ж бракує ще коштів для підтримання й збільшення основного капіталу залізниць.

4. ТОРГОВЛЯ.

а) Внутрішня.

Розвиток торгівлі 1923—24 року перебував під впливом загальних кон'юнктурних факторів. Зріст продукції й підвищення покупної здатності селян, зріст продукції міської промисловости й підвищення зарплатні робітникам, розвиток кредиту, поліпшення праці транспорту, поширення торговельної сітки—все це повинно було допомогати в загальному відбудуванню торгівлі. Рух відбудування торгівлі гальмувався одначе у першому півріччю «ножицями» та нетривкою валютою. На протязі другого півріччя вдалося ліквідувати «ножиці» та стабілізувати валюту й торгівля почала розвиватися; при тому-ж попит опережає потреби, наслідком чого виник цукровий і мануфактурний голод. Подекуди відбивалася на розвитку торгівлі міняльна криза. Наприкінці року, як негативний фактор, з'явився недорід. Але, завдяки загальній політиці зниження цін на продукти промисловости й державного регулювання хлібної торгівлі, уможливилось підтримати курс карбованця й поширити оборот держторгівлі та кооперації, що торгують по зниженим плановим цінам.

За даними податкової статистики, всі торгові установи в 1923—24 році складали даними на 1-е півріччя число—96,4 тис. і на 1-е півріччя 118 тис. Із того числа за на 1-е півріччя їх було по містах 72,9% і по селах 27%.

Оборот усіх торгових установ на 2-е півріччя 1922—23 р. складає—400,0 міл. і на 1-е півріччя 1923—24 р. 532 міл. карб. Найкращий розвиток товаро-обороту на Київщині—137,3 міл. карб. у II-му півріччю 1923—24 р. Далі йде Харківщина—101,2 міл. карб., Одещина—73 міл. карб. і т. д. По окремих зразках торгівлі особливо розвинена приватна торгівля, яка на 1-е півріччя 1923—24 р. мала 94,1% всіх міських торгових підприємств і 88,6% позаміських. Далі йде кооперативна—10,2% міських і 2,9% позаміських і нарешті, державна—3% міських підприємств і 1,2% позаміських.

Подана нижче таблиця характеризує розподіл торгових підприємств по розміру.

%% відношення числа торгових підприємств.

	Державні		Кооперативні		Приватні	
	Міські	Позаміські	Міські	Позаміські	Міські	Позаміські
I р.	0,5	0,0	0,0	0,0	99,5	100,0
II р.	0,4	0,1	0,3	1,1	99,3	98,8
III р.	3,6	2,6	6,3	30,0	90,1	67,9
IV р.	5,0	14,8	16,7	27,7	58,3	57,5
V р.	52,0	35,6	17,4	15,9	30,6	48,5
Разом	30	1,2	2,9	10,2	94,1	88,6

Таким чином, приватна торгівля особливо велике значіння має у дрібній торгівлі і по-за містом. По середній торгівлі вже значну роль відіграє кооперація й, нарешті, по великій торгівлі має перевагу держторгівля.

1923—24 року особливо в II-му півріччю відбувається значний підупад значіння приватної торгівлі. Наприклад, у Харкові на протязі I-го півріччя 1923—24 року число приватних підприємств скоротилося з 5734 до 4591 II-го півріччя на 20%, а обороти їх підупали з 86 міл. карб. до 52 міл. карб. чи 35%. Таким чином, одночасно відбувалося й скорочення розміру обороту, що припадає на 1 підприємство. Найбільше скорочення приватної торгівлі є в торгівлі мануфактурою та тютюновими виробами; де воно відбулося на 2/3, а оборот більше, як на половину. Це пояснюється

загальними економічними умовами: невигідні умови заupu краму, непомірний тиск податкового пресу, що примушує приватних крамарів продавати свій крам дорожче за держторговлю й кооперацію і наслідком того частина позиції захоплена останніми. Так, у Харкові обороти державної та кооперативної торгівлі зросли від 94 міль. до 176 чи на 90%. Особливо швидко зростають обороти кооперації та «Ларька»

Обороти ХЦРК зросли з 1,2 міль карб у I-му півріччю 1923—24 р. до 3 міль карб у II-му півріччю чи в 2½ р. Обороти «Ларька» зросли ще більше. Те-ж саме спостерігається і в інших місцях.

Загальний зріст товарообороту української трестової промисловості й кооперації за 1922—53 і 1923—24 р. характеризується нижче поданою таблицею мільйонами черв. карб., яка взята нами з «Огляду Народного Господарства України за 1923—24 р.» (Додатки і проекти розподілу прибутків та видатків УСРР на 1923—24 р.).

	1922—23 р.				1923—24 р.		
	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	I кв.	II кв.	III кв.
Важка промисловість	15,1	25,1	35,6	46,4	58,8	47,0	52,5
Легка »	9,3	12,8	16,6	23,5	13,3	15,2	23,5
Вся велика промисловість	24,4	37,9	52,2	69,9	72,1	62,2	76,0
Вукопспілка	0,7	2,5	2,8	5,6	7,2	5,4	6,0
Райспілка	1,9	2,0	2,8	5,3	2,8	1,4	—
Спілка Донбас	—	2,5	1,7	3,7	—	7,8	3,5
Робкооп Донбасу	1,7	2,5	2,7	3,9	7,0	71,6	10,5
Обороти сел'єпо в тис. карб.	1341	1377	1836	1914	3333	5454	8682

Подана таблиця показує безупинний зріст за весь 1922—23р. Особливо швидко зростають обороти низової кооперації 1923—24 року і, навпаки, обороти гуртової й півгуртової торгівлі меншають і тільки в III кварталі виявляється новий зріст. Це пояснюється тим, що 1922—23 р зріст і темп заupu низової кооперації перевищував темп і зріст збутку. Тут, з одного боку, відбивався зріст цін і слаба покупна здатність населення і, з другого боку, необхідність поширити товарні запаси вкупі зі зростом товарообороту.

На початку 1923—24 року низова кооперація почала скорочувати свої заупи через зайвий запас краму. Потім ліквідація «ножиць», підвищення зарплатні, зниження цін, тривка валюта, кредитування робітників значно підняли покупну здатність широких мас населення, тому й обороти низової кооперації швидко зростають. Особливо зміцнився зріст оборотів у IV-кварталі, для яких, на жаль, у нас певних даних немає. Цей зріст ілюструється зростом збутку промисловості, збільшенням числа угод на біржах, значно жвавистію оборотів кооперації всіх ступенів і т. и.

Одначе, у зрості товарообороту негативним явищем є відсутність удосталі оборотних засобів. Зрозуміло, що враз зі зростом товарообороту повинна зростати й маса краму на шляху від продуцента до споживача. Тому при збільшенні виробництва й збуту доводиться вишукувати засоби на згашення собівартості товарної маси, яка додатково пускається в товарні канали й ще не дійшла до кінцевого споживача. Тим і пояснюється надзвичайне напруження кредиту та фінансової кризи, яка особливо почала сильно відзначатися на початку 1924—25 року.

Розв'язання цієї важкої проблеми повинно бути винайдено в наступному 1924—25 році за рахунок збільшення пайових капіталів кооперації, прискорення і поліпшення товарообороту, кредитової емісії й, нарешті, за рахунок придбання власних засобів од торгових прибутків.

На кінець подамо ще де-кільки даних про зріст оборотів українських ярмарків і оборотів товарних бірж.

Обороти українських ярмарків у мільйонах карб.

	1923 р.	1924 р.	1924 р. % до 1923 р.
Харків. «Крещенська»	9,9	26,6	269
	15,2	33,0	217

Обороти українських товарних бірж 1923-24 р. %%-во до жовтня.

Жовтень	Листопад	Грудень	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень
100	226	267	278	345	484	620	471	431	385	519	664

Загальний розмір оборотів товарних бірж складає 1922-24 року—320 міл. карб., у тому числі 158 міл. біржового й 161 міл. по-за біржового. На першому місці стоїть Харківська біржа зі своїм оборотом у 150 міл. карб.; далі Київська—76 міл., Катеринославська—29 міл., Одеська—24 міл., Полтавська—9 міл. і т. д. Із окремих товарів значну роль відіграють—метали і металеві вироби—19,2% всього обороту; далі хлібопродукт і фураж 15,0%, мануфактура й галантерея 14,3%, бакалея та колоніальний крам—8,6% і т. д.

б) Рух цін.

Увесь 1923-24 рік проходить під ознакою зниження цін на промислові товари і підвищення цін на с.-г. продукти. Зниження цін на промислові товари було переведено за початку з метою ліквідації кризи збуту, потім з метою досягнення тривкості червінця й зміцнення грошової реформи. Однак роздрібні ціни на промислові товари, за браком їх у 2-му півріччю, не встигають за гуртовими. У наслідок повстають нові «ножиці» між гуртовими та гуртово-роздрібними цінами.

Де-яке уявлення про те розходження цін дає порівняння руху гуртового індексу ВРНГ з рухом роздрібною індексу ЦСУ, а також бюджетного індексу з обрахунку ЦСУ, по 9 губерніях.

І н д е к с и ц і н.

місяці	1-X	1-XI	1-XII	1-I	1-II	1-III	1-IV	1-V	1-VI	1-VII	1-VIII	1-IX	1-X
Гуртовий індекс													
ВРНГ УСРР	2,88	2,55	2,28	2,11	2,08	1,95	1,93	1,92	1,90	1,89	1,86	1,85	1,81
Відсотково до 1-I.	100,0	88,6	79,2	73,3	72,3	67,7	67,1	66,3	65,8	65,7	64,7	64,3	63,3
Роздрібний індекс.	2,22	2,08	2,29	2,06	2,19	2,19	2,07	2,02	2,01	2,06	2,68	2,09	—
Відсотково до 1-I.	100,0	93,7	103,2	92,8	98,6	98,6	93,2	91,0	90,5	92,8	93,7	94,1	—
Бюд. індекс: с.-г.	0,75	0,82	1,29	1,43	1,84	1,84	11,85	1,86	1,61	1,87	1,91	1,72	1,41
Відсотково до 1-I.	100,0	109,1	171,1	191,2	245	245	247	248	215	249	255	230	188
Промислово	3,08	2,54	2,66	2,55	2,79	2,73	2,57	2,43	2,41	2,46	2,54	2,49	2,44
Відсотково до 1-I.	100,0	82,5	86,1	82,8	90,5	88,7	83,5	78,8	78,5	79,6	82,5	80,6	79,2
Загальний	1,54	1,44	1,79	1,87	2,22	2,19	2,22	2,16	1,99	2,12	2,18	8,06	1,86
Відсотково до 1-I.	100,0	93,5	116,1	121	144	142	144	140	129	138	142	134	1,21
Ножиці	4,10	3,10	2,06	1,78	1,51	1,48	1,39	1,31	1,49	1,32	1,33	1,46	1,72
Відсотково до 1-I.	100,0	75,6	50,3	43,4	36,8	36,1	33,9	32,0	36,3	32,2	32,4	35,6	41,9

Табличка ця показує що 1-го березня (запровадження твердої валюти) покупна здатність грошей не знизилася. Рух вартости с.-г. індексу складається на II-му півріччю впливом підвищення цін на хлібопродукт та зниження цін на худобу.

Рух середньогубернських цін на жито пшеницю, ячмінь, овес у 1923-24 році подається наступною табличкою.

Коп. за пуд.	1-X	1-XI	1-XII	1-I	1-II	1-III	1-IV	1-V	1-VI	1-VII	1-VIII	1-IX	1-X
Жито	25	27	43	48	63	73	61	60	66	90	109	90	80
Ячмінь	22	27	47	53	74	81	75	80	76	100	134	102	41
Овес	27	31	57	64	90	96	97	106	102	135	170	129	112
Пшениця	46	50	80	93	115	137	121	118	116	149	180	154	127

Таким чином, з 1/X-1923 р. по 1/III-1924 р. спостерігається безупинний зріст хлібних цін і за той час вони піднялися в 2½ рази, завдяки плановій політиці зміцнення хлібної заготовки и вивозу їх за кордон. Після першого березня хлібозаготовки прикорочуються й ціни залишаються тривкими з тенденцією на зниження.

Наприкінці червня виявляються несприятливі надії на врожай і ціни на хліб починають швидко підніматися вгору. В серпні через вжиті засоби ціни знизилися. Взагалі по царині руху цін можна відмітити твердий курс карбованця, зміцнення планового впливу держави по Царині гуртових промислових і хлібних цін. З другого боку, роздрібний ринок за впливом браку краму ще мало піддається регулюванню, й гуртово роздрібні ножиці тепер ще розходяться.

в) Зовнішня торгівля.

В царині зовнішньої торгівлі 1923-24 р. Найбільшим досягненням є гуртовий торговий баланс, як по УСРР, так і по ССРР. Цей активний баланс здобуто загальним зростом товарообороту. Велике значіння в справі досягнення активного балансу мав вивіз хлібу й особливо експорт хліба з УСРР.

Поданою таблицею показуємо торгові обороти ССРР і УСРР за останні 3 роки (у міл. карб.).

	1921-22 р.			1922-23 р.			1923-24 р.		
	ССРР	УСРР	% УСРР	ССРР	УСРР	% УСРР	ССРР	УСРР	% УСРР
Вивіз	63,9	5,1	7,9	133,2	20,1	15,1	340,0	75,8	22,3
Привіз	325,1	12,2	3,7	152,1	5,8	3,8	399,0	10,7	5,4
Обороти	388,0	17,3	4,4	285,3	25,9	9,1	539,0	86,5	16,0
Баланс	-261,2	-7,1	2,6	-18,9	+4,3	—	+141,0	+65,1	46,2

Вивіз ССРР за останні три роки зріс у $5\frac{1}{3}$ разів. Привіз що було прикоро- тився в 2 рази. 1922-3 р. через зміцнення праці наших власних галузів народного господарства—1923-24 р. знову побільшується. У наслідок ми маємо 1923-24 р. гостро активний баланс.

Роля України в загальній торгівлі ССРР зростає що-року, особливо удільне значіння експорту, що визначається, як ми далі побачимо, підвищенням експортної ролі хлібопродуктів. Проте можна довідатися з поданої таблиці, яка вказує рух експорту за останні два роки по окремих групах:

Г Р У П И	1922-23 р.			1923-24 р.		
	ССРР	УСРР	% УСРР	ССРР	УСРР	% УСРР
1. Життєві припаси	47,7	11,5	24,3	195,4	72,0	36,8
2. Сировина і пів- фабрикат	83,6	8,4	10,0	142,8	3,7	2,5
3. Вироби	2,3	0,19	8,4	1,5	0,03	2,3
Разом	133,2	20,1	15,1	340,0	75,8	22,3

5. ФІНАНСИ Й КРЕДИТ.

а) Держфінанси.

По царині держбюджету величезним нашим досягненням є збалансування нашого бюджету без емісії, що можна бачити з поданої таблиці.

Бюджет ССРР у міл. карб.

Р о к и	Розмір бюджету	Емісія	% до відно- шення емісії до бюджету
1921-22 р.	1.000	350	35
1922-23 р.	1.388	387	27
1923-24 р.	1.880	185	10
1924-25 р.	2.100	—	—

Другим величезним досягненням є наближення дійсного виконання бюджету до планових припущень. 1923-24 р. ми маємо вже майже цілковитий їх збіг.

Що-ж до українського бюджету, то видатковий бюджет 1923-24 р. є виконаний розміром 43 міл. карб. приблизно на 10% більше за орієнтовочний. Бюджет 1924-25 р. є збалансований розміром на 73,5 міл. карб.

б) Грошовий обіг.

Зріст товарообороту й припинення його в зв'язку з грошовою реформою сприяв швидкому зросту грошового обігу. Загальний рух кількістю різних грошей по обігу з 1/I-1923 д 1/X-1924 р. подаємо таблицею.

Кількість грошей в обігу по ССРР на міл. карб.

ДАТА	Банкноти Держбанку	Скарбнича валюта	Радзнаки Н.К.Ф.	Сертифіка- ти Н.К.З.Ш.	Всього	Зобовяз. каси Н.К.Ф.	Разом із зобовязки каси Н.К.Ф.
На 1—січня 1923 р. . . .	3,6	—	114,0	—	117,5	—	117,5
» 1—квітня »	25,7	—	148,4	—	174,1	3,3	177,4
» 1—липня »	70,0	—	118,8	—	188,8	22,9	211,7
» 1—жовтня »	207,4	—	56,8	0,2	264,4	38,1	302,5
» 1—січня 1924 р. . . .	237,2	—	58,0	9,6	304,8	60,4	365,2
» 1—квітня »	294,5	67,7	14,3	20,8	397,3	76,3	473,5
» 1—липня »	298,6	182,9	—	3,1	484,6	39,4	524,0
» 1—жовтня »	346,5	276,2	—	—	622,7	—	—

Таким чином, за останнє півріччя наш грошовий обіг зріс на 57%, а за весь 1923-24 р. на 134 і, як ми зазначали раніше,—без підупаду вартості грошей.

в) Кредит.

Загальний зріст промисловості й товарообороту є викликаний потребою в кредитуванні, яка швидко розвивалася. Ми тут обмежемося даними по одній лише таблиці де показана динаміка балансу центральних банків України

Динаміка балансу на 1923-24 р. центральних банків України

На міл. карб.	1/X	1/I	1/IV	1/VII	1/X
Держбанк	49,4	108,7	110,0	115,4	108,8
Промбанк	7,9	13,0	21,2	31,9	39,9
Українбанк	11,4	13,9	19,8	24,4	25,5
Укрсельбанк	2,0	9,7	9,5	17,8	29,6
Разом	70,7	139,3	160,5	189,5	203,8
Відсотково до активу 100,0		197,7	227,2	268,2	288,5

Дані про вклади ощадних кас УСРР.

	Число кас	Остаток вкладів на тисячі карб.
1/X 1923 р.	45	190,8
1/I 1924 р.	224	1.037,7
1/IV »	530	1.380,5
1/VII »	748	1.002,6
1/X »	899	1.473,9

Вкладові операції гостро підупали на початку березня після грошової реформи, тому що вкладачам не було потреби страхувати свої гроші від знецінення. На четвертому кварталі однак знову починається зріст вкладів.

ВИСНОВКИ.

Спостерігаючи зріст народного господарства, ми можемо зазначити, як позитивні процеси:—загальний зріст продукції й товарообороту, зміцнення планового начала й досягнення активності всіх галузей народного господарства.

Негативними факторами є відставання темпу акумуляції капіталів од темпу зросту продукції, від чого повстає хворе з'явище по царині кредиту й розвитку народного господарства; у наслідки цього є неможливість швидкого охоплення ринку держторговлею та кооперацією й малий вплив планових органів на роздрібні ціни.

В залежності від цього, як буде відбуватися в умовах недроду загальний процес акумуляції й даліше поліпшення та підвищення продукційності всіх галузей народного господарства, і з'ясується теми дальшого відбудування.

С. Розентул.

НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

ХАРКІВ

СЕРЕД НАУКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

* Реорганізація наукового комітету НКО. На з'їзді головнак СРСР, який відбувся в Москві наприкінці жовтня б. р. було висловлено побажання, конструювати наукові центри Республік, більш менш одноманітно, щоб внести певний контакт до їх роботи.

Після детального обговорювання цієї справи в колегії НКО УСРСР, було ухвалено виділити Науковий Комітет в окремий відділ Наркомосу під назвою—Українська Головнаука.

Головнаука має організаційний зв'язок з Головпрофос'ом по справах тих установ, що фактично зв'язані з закладами Головпрофос'у, цеб-то: по науково-дослідним кафедрам при ВУЗ'ах, по призначенню й підготовці аспірантів, по командировкам викладачів ВУЗ'ів та по науковим книгозбірням вищої школи.

Укрголовнаука має секції: 1) науково-дослідчу, 2) музейно-бібліотечну, 3) інформаційно-видавничу.

Склад президії Наукового Комітета з 9 членів.

Головою призначено заступника Наркома освіти, тов. Ряппо, який буде стояти також на чолі Центрального Наукового Методкому НКО і Головпрофос. Таким чином об'єднується вся наукова частина праці НКО.

Заступники голови— тов. Семковський та т. Яворський. Члени президії: професор Багалій, проф. Красуський, тов. Вольф, тов. Соколянський, проф. Паладин.

Затверджений також склад пленуму Головнауки з 39 членів.

* Перший Всеукраїнський з'їзд робітників науки. 28 грудня в помешканні ВУЦВК'у в присутності більш як 300 делегатів, між ними й представників РСФСР, відкрився перший Всеукраїнський з'їзд робітників науки в справі вивчення продукційних сил та народного господарства України.

* Наукова командировка. НКЗдоровля порушив перед ВУЦВК'ом прохання про командировку за кордон (Берлін, Відень, Париж) для вивчення оперативної техніки при операціях звуження глотки, д-ра Тихомирова. Потрібність командировки пояснюється тим, що на Україні стеноз глотки, як наслідок тифусови захворюнь дуже поширений.

* Видання академічно-наукового словника. В найближчому часі починається підготовка до видання академічно-наукового словника Наркомосвітою запропоновано Головнауці умовитись в цій справі з видавництвом «Червоний Шлях».

ТЕАТР І МУЗИКА

* Держдрама. І в цьому сезоні в держдрамі грає трупа ім. Ів. Франка.

Склад трупи, в основі своїй, майже той самий, що й минулого року, коли не рахувати персональних змін. Що-ж торкається режисури, то тут ми маємо серйозну реорганізацію.

Головним режисером і завідуючим художньою частиною лишився Гнат Юра, крім того до театру запрошено відомого російського режисера Бориса Глаголіна та керівника Київським театром ім. Михайличенка Марка Терещенка.

Управляє театром колегія представників: Головополітосвіті, Спілки Робітників Мистецтв та т-ва «Укробсельтеатр».

Відкриття сезону держдрами відбулося 7-го листопаду—в день Жовтневих роковин п'єсою А. Луначарського «Полум'ярі» («Поджигателі») в постановці реж. Глаголіна.

В репертуарі театру, крім де-яких п'єс старого-репертуару, як от: «Гріх», «Лісова Пісня», «Фігарове Весілля», є такі п'єси «97»—Миколи Куліша, «Св. Іоанна»—Бернарда Шоу, «Собака Садівника» і «Собака на сіні»—Лопе де Вега, «Вій»—в сучасній переробці, «100%»—Д. Грудини (за Сінклером), «Комсомольці» Мамалюка і инш.

Музичний супровод п'єс йде при участі квартета ім. Вільйома. Завідує музичною частиною композитор-диригент Н.

Пруслін. Хореографічною справою керує Н. Шуварська.

Державна Опера. Склад Оперного театру в цьому сезоні більш, ніж на 80% поновлено. Поновлено також увесь заряд театру й художніх керівників. Лишається не поповненим лише самий репертуар, коли не рахувати опери «Тараса Бульби», що й було виставлено в день відкриття сезону.

Українською мовою мають бути виставлені ще «Сорочинський Ярмарок» та «Продана Нареченна».

Державний Краснозаводський Районовий Театр.

Вдало підібраний склад трупи, під режисурою Бартельс і Неллі Влад, і цілком витриманий ідеологічно, репертуар становлять цей театр на досить чільне місце в загальній сітці робітничих районних театрів.

Такі п'єси, як «Поджигатели» — Луначарського, «Океан Труда» — по Келерману, «Праздник Крови» — по Войничу — йдуть по кілька разів на кону цього театру й притягають неослабну увагу робітника-глядача.

Державний театр для дітей.

Театр провів досить серйозну реорганізацію. Поповнив свій склад молоддю — переважно з українських студій. Притягнув до роботи поважних режисерів (Неллі Влад, Юхименко) і вплив в свій репертуар українські п'єси.

Виставлялись п'єси: «Том Сойєр» — за Марк Твенем і «По Зорі» — Плужанина Володимира Гжицького і інші.

У молодій аудиторії театр користується цілком заслуженою любов'ю.

* До 5-літнього ювілею трупи ім. Франка. На день 5-літнього ювілею трупи ім. Франка (28 січня) готується видання ювілейного збірника, присвяченого історії та роботі театру. В зв'язку з цим провадиться інтенсивна фотографічна праця по зніманню п'єс та акторів. До складу редакційної колегії увійшли т.т. Блакитний, Хвильовий та Кошевський.

* Концерт-диспут. В суботу, 29-го листопаду, в залі Державної Книгозбірні

відбувся концерт Державного хору під орудою Ф. Соболя.

Концерт присвячений був новітній вокальній музиці композиторів: Вереківського, Полферова, Кастальського, Лисовського, Верьовки, Богуславського, Попадича, Костенка і Ступницького. Всі виконані твори написані на революційні теми і повинні були відбити Жовтень у музиці.

Оцінку виконаному зроблено було тут же після концерту на диспуті, що його відкрив диригент Соболю.

* Будинок Мистецтв. 8 грудня відбулось відкриття Будинку Мистецтв у помешканні бувш. Малого Театру. Музичною Секцією було написано кантату та низку пісень, присвячених відкриттю Будинку Мистецтв.

Композитор Я. Я. Полферов, ректор Музінституту, написав за спеціальною замовою ХМВ Всеробмис «Урочисту Кантату» на відкриття «Будинку мистецтв».

В день відкриття буде також виконано «Жовтневу кантату» Л. Штейнберга.

* Куточок камерного театру. Ячейкою Камерного театру на Україні організовано при Будинкові мистецтв в Харкові постійний куточок Камерного театру. В кінці січня ячейкою гадається влаштувати виставу. Буде виставлено Скіфи (за А. Блоком), Восток і ми (В. Унбер), вправи сценічного руху за програмою М.Д.К. театру. Для виставки вже одержано театральний макет «Жирофле- Жирофля» роботи майстерні М.Д.К.Т., низку ескізів костюмів до короля Арлекіна мал. Пушкарьова, оригінальні ескізи костюмів, декорацій та конструкцій роботи Екстер, академ. Вєскіна Стенберга та Г. Якулова, повний комплект газети «7 днів МКТ», відчит про подорож МКТ за кордон і т. и.

Крім того, ячейкою одержано дві книги, що ще не були в продажі, Ін. Соколова «А. Я. Таїров» та С. Ігнатова «Федра» камерному театрі».

* Народний Художній Ансамбль ім. Андрієва закінчив свою подорож по Донбасу. Ансамбль дав біля 40 концертів у окремих кутках Донбасу — було виконано пісні та музику народів СРСР, причому до ансамблю входили старовинні інструменти — домбра, гуслі та ин.

У СПІЛКАХ І СТУДІЯХ

* У Гарті. 16-го листопаду відбулися загальні збори Харківської групи «Гарту», скликані центральним бюро.

На зборах було зроблено підсумки роботи «Гарту» за цей рік.

Етапи в розвитку «Гарту» були такі:

Літературно-продукційна робота виявилась цілою низкою нових творів на ринок за цей рік. Пророблено втягнення в гартованське коло комсомольського молодняка, як дальшого резерву «Гарту».

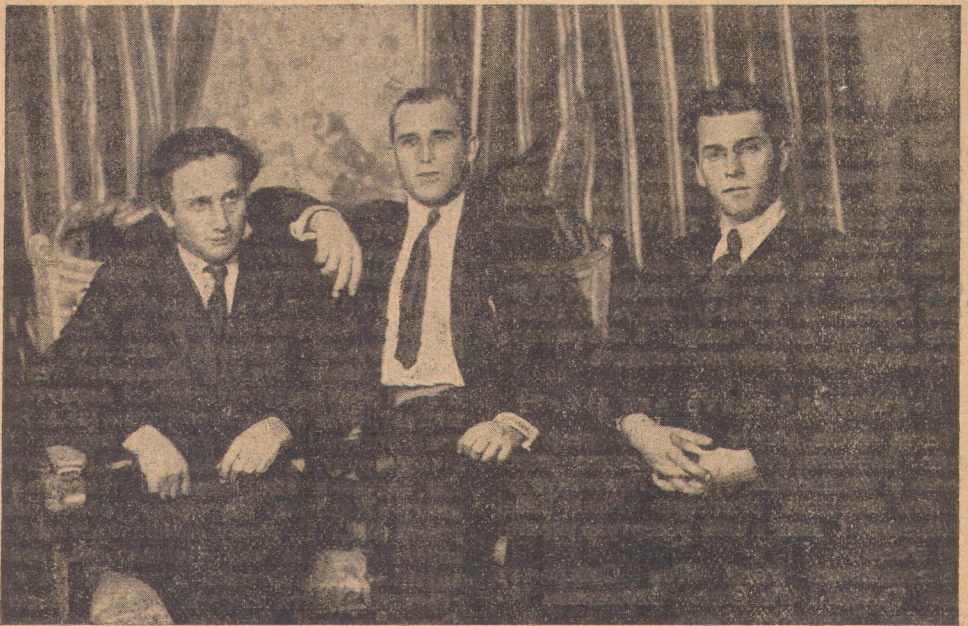
Театральний «Гарт» дав цілу низку нових інсценіровок, колективно зроблених майстернею «Гарту» і виставив їх в робітничих клубах м. Харкова й Донбасу.

На цих-же зборах, з огляду на поширення праці «Гарту», ухвалено розгалузити центральне бюро. За центральним бюро за-

лишається керування працею окремих організацій і гуртків «Гарту», в масштабі українському, місцеву ж роботу по Харкову має вести Харківське бюро.

До складу бюро обрано т.т. Христового, Свашенка, Копиленка, Бурлаку, Балабана кандидатами: т.т. Кириленка і Корлякова.

ЗАКОРДОННА МАНДРІВКА ГАРТОВАНЦІВ

Командировані Наркомосвітою УСРР і «Гартом» письменники-гартованці: Валерія Поліщук, Омелько Досвітній і Павло Тичина за кордон, мають метою ознайомлення з усіма галузями мистецтва Західної Європи й Америки, а саме: поезія, малярство, театр, архітектура, кіно, друкарське діло й инш., а також ознайомлення з побутом буржуазних країн в теперешній час, оскільки це буде можливо.

Одним з головних моментів їхньої подорожі є, хоч побіжно, приглянутись до стану сучасної індустрії та життя робітництва Заходу. Письменники мають бути також в місцях скупчення української еміграції, де можуть бути влаштовані відповідальні виступи.

Крім того, оскільки дозволять обставини, згадані письменники подбають навіязати зносини з близькими нам поетичними угрупованнями й окремими письменниками західних літератур.

* Гуртки пролетарських письменців. Центральний відділ по роботі серед жінок вніс до ЦК КП(б)У пропозицію утворити в межах існуючих літгруповань гуртки пролетарських письменців-робітниць та селянок при Центральному відділі, а також при губернських та округових жінвідділах. ЦК ухвалив пропозицію Центрального відділу.

* «Комункульт». Готується й незабаром накладом Червоного Шляху буде видано перше число альманаху «Комункульт», періодичний орган виробничої роботи «Комункульту».

* Аркадій Любченко видає другим виданням у Державному Видавництві збірку оповідань «Куکیل». Там же видав в серії «Жовтневої бібліотеки» оповідання

«Зяма». Написав нове оповідання «Степова легенда». Зараз працює над великим оповіданням з міського побуту й готує до друку п'єсу.

* Володимир Гжицький. Випустив п'єсу «По зорі», що ставилась вже в Держ. театрі для дітей. (Музику до п'єси написав комп. К. Богуславський). Виготовував до друку казку «Муравлина комуна».

РІЖНІ

* До відкриття аероклубу в Харкові. Цими днями відбудеться відкриття аероклубу в Харкові. До програму

клубу входить робота що-до організації кіно-сеансів, докладів та розмов, присвячених справам авіації та повітроплавання. Буде також провадитися гурткова робота.

* Центральна бібліотека авіації та повітроплавання. При аероклубові в сучасний мент іде робота в справі організації центральної української аеро-бібліотеки.

* Нарада редакторів. Відділом преси ЦК ухвалено в січні наступного року скликати нараду редакторів великих і типових газет України. Крім редакторів, ухвалено на нараду запросити по одному сількору і робкору від найбільших газет.

ПРАЦЯ ВИДАВНИЦТВ НА УКРАЇНІ

Справа видання книг на Україні розвивається досить успішно. Найбільші українські видавництва—«Державне Видавництво України» й свого роду українська «Красная Новь»—«Червоний Шлях» що-місяця збільшують свою продукцію, кидаючи на книжний ринок України сотні назв, накладом по 1.000 000 примірників на місяць і переважно—українську книжку. Безперечно, між попитом на книгу й збільшенням продукції видавництва існує певна залежність, яка говорить, що коли книга задовольняє вимоги книжного ринку, це-б то, коли книга цінна для широкої маси читачів, то на неї більше попит. Треба признати, що ця залежність цілком виразно відбивається на роботі видавництв України, викликаючи збільшення їхньої продукції. Треба зазначити, що взагалі вид-ва України спостерігають уживача книги, даючи йому необхідну духовну поживу—книгу, що задовольняє його духовні потреби.

Розглядаючи нижченаведений оборот літератури, що випустили харківські вид-ва за жовтень—листопад, можна сказати, що вона різноманітна й відповідає вимогам моменту. В цій масі книг читач найде й книги по полеміці, яку підняла книга Троцького «1917 р.», і про Грузинське повстання. Тут же визначаються відділи, що дуже розвиваються й усе дужче й дужче притягають увагу—відділи Ленінської літератури й літератури по лєнінізму. Широко представлена книга для села масою спеціально для села призначених бібліотечок: «Ленінська селянська бібліотека», «Бібліотека селянина», «Науково-популярна бібліотека» й инш.

Розуміється, підручник займає почесне місце в продукції вид-в України, яким де-коли помагають в цій роботі й инші вид-ва, випустивши на ринок кілька назв наукових книг і підручників, приміром: О. Дорошкевич «Підручник Історії Української Літератури» (Вид-во Книгоспілки), Гр. Іваниця «Життя та слово» ч. I—II читанка (Книгоспілка) та инш.

Наскільки книга відповідає вимогам ринку, видно з того, що певний % виданнів розходиться моментально, потрібуючи перевидання тих книг більшим накладом, і для сучасного видавця стало ясно, що це майже закон, що сучасна книга в своєму накладові 5—10 т. прим. розходиться звичайно на протязі 4—7 м-ців.

Треба сказати, що пильнуючи змісту книги, яку випускає в світ, вид-во цілком не дбає про обгортки книжок, видаючи їх одноманітними, що нічого не говорять читачеві про зміст книги, тимчасом як художньо виконана окладинка говорить читачеві про цей зміст.

На цей бік справи вид-вам треба звернути увагу. Надалі ми дамо огляд літератури, що вийшла 1924 року на Україні, подавши про це статистичні відомості, які покажуть наочно, як ці вид-ва справились з покладеним на них завданням, а зараз розглянемо працю видавництв за останні два місяці.

Видання Видавництва «ЧЕРВОНІЙ ШЛЯХ»—Харків.

ЛІТЕРАТУРА ПРО ЛЕНІНА ТА ЛЕНІНІЗМ

Э. Квириг.—Зачатки ревизии ленинизма у Преображенского. Издание 2-ое. 1924 год. Тираж 5000. Цена 15 коп.

А. Деборін.—Ленін, як мислитель. 1924 год. Тираж 7000. Ц. 30 к.

За редакцією В. Чубаря.—«Ленін в жовтневій революції». Спогади. З фотографією В. І. Леніна. «Вміщені в цій книжці статті дуже яскраво освітлюють В. І. Леніна, як людину, як проводаря, як керівника в рішучій боротьбі, як навчителя не тільки для революційної боротьби, а і повсякденному житті. Тираж 10.000, 1924 року. Ціна 60 коп.

Шлях до Леніна.—Робітниче-селянська читанка з ленінізму в окремих випусках за загальною редакцією Е. Квірінга. Серія від лютого до жовтня. Читанка «Шлях до Леніна» виходить окремими серіями, що охоплюють собою низку питань; в кожній серії де-кілька книжок. Видано читанку в такій формі, маючи на увазі зручність для читача і недорогу ціну книжки.

Вип. 1. Н. Ленін.—Перший етап першої революції. Про завдання пролетаріату в даній революції. 1925 р. Тираж 7000. Ц. 08 коп.

Вип. 2. Н. Ленін.—Завдання пролетаріату в нашій революції. Тираж 7000. 1925 р. Ціна 09 коп.

Вип. 3. Н. Ленін. До гасел. 1925 р. Тираж 7000. Ціна 04 коп.

Вип. 4. Н. Ленін.—Уроки революції. 1925 р. Тираж 7000. Ц. 06 к.

Вип. 5. Н. Ленін.—Більшовики повинні взяти владу. Марксизм і повстання. Два листи Леніна до ЦК РКП. 1925 р. Тираж 7000. Ціна 04 коп.

Вип. 6. Н. Ленін.—Чи вдержать більшовики державну владу. В цій брошурі Ленін виступає головним чином проти «новожизненців». 1925 рік. Тираж 7000. Ціна 11 коп.

Вип. 7. Н. Ленін.—Криза наблизилась. Лист до ЦК РК і МК РС-ДРП (б) і тези. 1925 р. Тираж 7000. Ціна 05 коп.

«Коло Ленінової труни». Оповідання. Тираж 15000 пр. Стор. 12. Ціна 02 коп.

БІБЛІОТЕКА КОМСОМОЛЬЦЯ

А. Ломакін.—Заповіти Ілліча та юні піонери. З фотографією Леніна. 1925 рік. Тираж 7000. Ціна 40 коп.

І. Бухарин. Політвиховання молоді та ленінізм. Доповідь на VI-му Все-союзному з'їзді РЛКСМ 15-го липня 1924 року. 1924 рік. Тираж 4000. Ціна 20 коп.

Г. Зінов'єв. Що таке комсомол та чим йому треба стати. Доклад на зборах РКСМ в Ленінграді 30 IV-1924 р. Тираж 10000. Ціна 15 коп.

О. Тарханов. «До ленінського призову». Що таке ЛРКСМ та які обов'язки комсомольцям. 1925 рік. Тираж 5000. Ціна 25 коп.

А. Ситниченко.—Гетьманське підпілля. (Серія «Жовтнева революція»). 1924 рік. Тираж. 4000. Ціна 10 коп.

А. Ніколенко і О. Макар.—Робітнича молодь і революція. (Серія «Жовтнева революція»). 1924 рік. Тираж 7000. Ціна 07 коп.

С. Белокриницький.—Краткий очерк истории КСМУ. 1924 год. Тираж 8000. Д-р И. М. Левинсон.—Юношество и его труд. Психофизиологический и педагогический очерк. Ассоциация по изучению юношеского труда. 1924 г. Тираж 3000.

М. Кривицкий.—Деньги. Популярные очерки. Содержание: Вместо введения. История денег. Свойство денег. Деньги в обращении. Значение денег. Бумажные деньги. И несколько страниц о нашей денежной реформе. 1924 г. Тираж 8000.

А. Леонтьев.—Пролетарский юнацкий дух. 1925 р. Тираж 7000. Ціна 10 коп.

П. Трублаевич.—Материалы комсомольского политкружка 1-й ступени. Методическое указание и материалы руководителю 1925 г. Тираж 5000 экз. Цена 45 коп.

БІБЛІОТЕКА СЕЛЯНИНА

Серія Красного письменства.

О. Шиманський. Зелена брама. Повість. (З творів Спілки Селянських письменників «Плуг»). 1924 р. Тираж 7000. Ціна 30 к.

С. Божко. Над колюсю Запоріжжя. Історична повість. Із творів селянських письменників «Плуг». 1925 р. Тираж 7000. Ціна 30 коп.

Серія Сільського господарства.

Проф. Ф. Некрасов.—Селянський землеустрій. Як переводити землеустрій і яка користь від цього для трудящого селянства. 1924 р. Тираж 7000. Ціна 30 коп.

Серія медичинська.

Д-р О. Волянський.—Наука про здоров'я. Як треба жити, щоб здоровим бути і довше прожити. 1925 р. Тираж 7000. Ціна 35 к.

Серія природознавства.

Л. Коршиков.—Про хмири та дощ. 1924 р. Тираж 10000. Ціна 20 к.

Серія політична.

Проф. І. Сухоплюев.—Українські автокефалісти. 1925 р. Тираж 7000.
Ціна 35 коп.

Серія історична.

М. Горбань.—Як кріпаки боролися за волю з панством. 1925 р. Тираж 7000.
Ціна 30 коп.

Серія «Жовтнева революція».

М. Мотузка.—Як під проводом Леніна ми перемогли. 1924 рік. Тираж 12000.
Ціна 15 коп.

Джон Рід.—Десять днів, що сколихнули світ. В популярному викладі для селян. Т. Воробйова. Скорочене видання 1924 рока. Тираж. 7000. Ціна 30 коп.

РОБІТНИЧЕ-СЕЛЯНСЬКА БІБЛІОТЕКА РАДЯНСЬКОГО ПРАВА.

С. Багенський.—Що дала дітям Жовтнева революція. 1925. Тираж 6000.
Ціна 20 коп.

С. Багенський.—Что дала Октябрьская революция детям. 1925. Тираж 6000 экз. Ціна 20 к.

Ю. Есбе.—Податки на селі. Популярний виклад податкового законодавства—найважливіших податків на селі: єдиного сільсько-господарського та инш. 1924 р. Тираж 10000. Ціна 40 коп.

С. Матюшенко.—Шлюб і розлука на Радянській Україні. 1924 р. Тираж 5000. Ціна 18 коп.

Г. Железнодорожский.—Октябрь і советский суд 1924 р. Тираж 7000.
Ціна 35 коп.

БИБЛИОТЕКА ЕСТЕСТВОЗНАНИЯ

Серія «Мироведение»

Н. П. Барабашев.—Солнце. Издание 2-ое. 1925 г. Тираж 10000. Цена 50 к

БІБЛІОТЕКА МАЛОПИСЬМЕННОГО

Серія Красного письменства.

А. Серафимович.—Граф Строганов та робітник Демид. Переклав В. Дашкевич. 1924 р. Тираж 15000. Ціна 06 коп.

А. Серафимович.—Як він помер. Бувальщина. 1924 року. Тираж 15000.
Ціна 06 коп.

Серія Антирелігійна.

А. Серафимович.—Помолівся (Піп чи агроном?). 1924 року. Тираж 15000.
Ціна 06 коп.

Серія природознавства.

А. І. Дашевський і Д. Улезко. Про вітер, дощ та хмири, 1924 року. Тираж 15000. Ціна 15 коп.

А. І. Дашевський і Д. Н. Улезко. «Зірки та місяць» 1925 рік. Тираж 15000. Ціна 12 коп.

Серія біографії революційних діячів.

О. Панченко.—Карло Маркс великий друг і учитель трудящих. З фотографією К. Маркса 1924 р. Тираж 15000 Ціна 15 коп.

Серія Народи за радянською смугою за редакцією М. ЯЗЕРСЬКОГО
М. Коркішко.—Індія. 1924 р. Тираж 15000. Ціна 20 коп.

Всі книжки цієї бібліотеки малописьменного рекомендовано Всеукраїнською Надзвичайною Комісією Ліквідації Неписьменности при Головополітосвіті УРСР.

*Комплексная программа для школ малограмотных. Под редакцией Методкома Ликбеза ГПП. УССР. Составлена А. Богдановичем и В. Рыжницким. 1924 г. Тираж 5000 экз. (Издание Всеукр. Чрезв. Ком. по Ликвид. Неграмотности при ГПП УССР.

БІБЛІОТЕКА СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВА

Серія Кооперативна.

П. Височанський.—Коротка істрія кооперативного руху на Україні. 1925 р. Тираж 7000. Ціна 30 коп.

БІБЛІОТЕКА «ЖОВТНЕВА РЕВОЛЮЦІЯ».

М. Чорний.—Від темряви до світла. 1924 р. Тираж 10000. Ціна 20 коп.

М. Гаврилів.—Жовтнева революція і учительство. 1924 р. Тираж 5000. Ціна 20 коп.

Н. Ленін.—Соціалістична революція і освітні завдання. Статті і промови. 1924 р. Тираж 6000. Ціна 35 коп.

Д-р В. Бондаренко.—Боротьба з соціальними хворобами в Радянській республіці. 1924 р. Тираж 5000. Ціна 28 коп.

Ю. Есбе.—Чтo дала октябрська революція жінчині 1924 р. Тираж 5000. Ціна 30 коп.

Г. Железнодорожський.—Жовтень і радянський суд. 1924 р. Тираж 4000. Ціна 35 коп.

Д. Лебідь.—Ленін-Жовтень. 1925 р. Тираж 3000. Ціна 15 коп.

Ю. Есбе.—Що дала жовтнева революція жінці. 1924 р. Тираж 5000. Ціна 30 к.

«Жовтень».—Збірник революційних пісень. За редакцією музичного товариства імені Леонтовича. Зміст: «До бою останнього», П. Козицького. «Червоне військо» Ф. Попадича. «Ковалі» Ф. Попадича. «Уперед» Л. Ревуцького. «До праці» М. Вереківського «Нехай собі та й шумлять дуби» Г. Веревки. «Оборонцям свободи»—Л. Ревуцького. «Заклик»—М. Вереківського. «Удари молота і серця» М. Радзівського. 1924 р. Тираж 3000. Ціна 85 коп.

«Жовтневі Співи».—Вісім хорів. Для шкіл, сельбуду і робітничого клубу. Зміст: К. Богуславський—«На захід йдуть легіони»—«А маса йде (пам'яті В. Леніна). «Усміхнувся нам Жовтень веселий». Ф. Попадич—«Ми бунтарі» «Не спочивайте» Л. Лісовський «Привітання III-му комуністичному Інтернаціоналові». Н. Полфьоров—«Засів». М. Вереківський—«На майдані». 1924 р. Тираж 2000. Ціна 50 коп.

СОЦІАЛЬНО ЕКОНОМІЧНА ЛІТЕРАТУРА

І. Жуков.—Повстання на пароплаві Потьомкін. 1924 р. Тираж 6000. Ціна 08 к. Карл Каутський.—Фрідріх Енгельс, його життя, його діяльність, його твори. Переклад з німецької. за редакцією С. Вікула. 1925 р. Тираж 7000. Ціна 20 коп.

Євген Братин.—Сучасна Польща. 1925 р. Тираж 4000. Ціна 65 к.

Карл Маркс.—Наймана праця і капітал. Переклад з німецької, за редакцією С. Вікула. 1924 р. Тираж 7000. Ціна 20 коп.

Проф. С. Семковський.—Конспект лекцій з історичного матеріалізму. 1924 р. Тираж 3000. Ціна 1 карб.

Н. Бухарин.—Світове господарство та імперіалізм. 1924 р. Тираж 3000. Ціна 85 коп.

Є. Спіридович-Єфимов.—Матеріалізм 17—18 віків. Центральним методом Головополітосвіти при НКО УСРР ухвалено для Радпартшкіл. 1925 р. Тираж 5000. Ціна 60 коп.

Ю. Есбе.—Громадянська війна в Китаї. 1924 г. Тираж 5000. Ціна 55 коп.

А. Буценко.—Як перевибираються ради. 1924 р. Тираж 40000. Ц. 05 к.

К. Маркс.—Громадянська війна у Франції. З передмовою Фр. Енгельса 1925 Тираж 6000. Ц. 35 коп.

ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА

В. Поліщук.—Європа на вулкані. Надзвичайна поема. 1925 рік. Тираж 5000. Ціна 1 карб. 50 коп.

Тео Авербах.—Історія Соньки з Молдаванки. Сатира на буржуазне життя 1925 р. Стор. 44. Тираж 5000. Ціна 30 коп.

П. Тичина.—Живемо комуною. Поема. 1925 р. Тираж 3000. Ц. 15 к.

ТЕАТРАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

Е. Дмитрова.—Вона прийшла. Малюнки з селянського життя на три дії. Присвячується другому всеукраїнському з'їзду робітниць та селянок. 1925 р. Тираж 5000. Ціна 25 коп.

Остап Вишня.—Діли небесні. Гротеск на чотири епізоди з прологом і епілогом. Тираж 15000. Ціна 10 коп.

Н Тихонов.—Самі Інценізація на одну дію за перекладом І Кулика. 1924 р. Тираж 5000. Ціна 13 коп.

Остап Вишня.—Що може циркуляр наробити. Бувальщина на три картини з епілогом. 1924 р. Тираж 15000. Ціна 07 коп.

Володимир Гжицький.—По зорі. Дитяча п'єса на три дії. З творів селянських письменників «Плуг». 1925 р. Тираж 10000. Ціна 40 коп.

Остап Вишня.—Заплуталась божя справа. Гротеск на два моменти. 1924 р. Тираж 15000. Ціна 07 коп.

Дій Напередодні (Ленінський курінь) П'єса на три дії. Епізод з життя роботи В. І. Леніна. 1924 р. Тираж 7000. Ціна 15 коп

ЛІТЕРАТУРА ЛІКВІДАЦІЇ НЕПИСЬМЕННОСТІ

Порадник ліквідатора неписьменности та малописьменности. Складений Ц. М. Підгірненською та А. Ліberman. III-е поновлене і виправлене видання. 1924 р. Тираж—10000. Ціна 85 коп.

ЛІТЕРАТУРА, КРИТИКА, БІБЛІОГРАФІЯ

Лейтес.—Октябрь и западная литература. Содержание: Предисловие. От декаданства к послевоенной литературе. В ожидании октября. В соседстве с октябрем. Литература путешественников. Поэты коммунисты.—1924 г. Тираж—3000. Цена 45 копеек.

А. Лейтес.—Жовтень і західня література 1924 р. Тираж—3000. Ціна—45 к.

Нова книга.—Щомісячний критико-бібліографічний журнал № 1, грудень 1924 р. Тираж—2000. Ціна 50 коп.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ЮНАЦТВА

Д-р медицини М. Годан.—Хлоп'я і дівча. Розмови товаришів про полову справу. 3—4-ма малюнками. Переклад з німецької. 1925 р. Тираж—7000. Ціна 40 к.

Юношеское движение.—Сборник Истомола № 2. 1924 р. Тираж—3500. Цена 1 рубль.

ПІДРУЧНИКИ

М Панченко.—Червоний Шлях. Читанка-декламатор. 1924 р. Тираж—10000 Ціна—1 карб. 75 коп.

Центральний відділ робітниць ЦККП(б)У.—Жіноча воля Читанка. Видання присвячується Всеукраїнському з'їзду робітниць і селянок. 7-го листопаду 1924 р. Тираж 10000. Ціна 1 карб.

Освобожденный труд.—Общественно-литературная хрестоматия для школ и самообразования, часть II-я. Издание 3-е, дополненное. Составил И. С. Рабинович при участии В. Крайнего и О. Барабашева. Предисловие А. Луначарского. 1924 г. Тираж—105000. Цена 1 рубль 75 коп.

Освобожденный труд.—Первая книга после букваря. Составил И. С. Рабинович 1924 г. Тираж—35000. Цена 60 коп.

Бефрайте Арбайт.—(Освобожденный Труд). Хрестоматия на евр. языке. Общественно-литературная хрестоматия. 1925 г. Тираж—4000. Цена 2 р. 75 к.

Видання видавництва «ЧАС» у Києві.

А. Тесленко.—Вибрані оповідання. За редакцією М. Івченка. Зміст: Біографічний нарис.—Хуторяночка.—Радощі.—Школяр.—Любов до ближнього.—Немає матусі. На чужині.—Страчене життя.—1925 р. Тираж—5000.

Т. Шевченко.—Вибрані твори. Проза. Музика.—Капітанша. 1925 року. Тираж—5000.

В. Помагайба.—Дальтонский план в трудовой школе. Перевод с украинского Г. Иовенка. 1925 г. Тираж—10000. Ц 75 к.

Г. Шкурупій та М. Бажан.—Ленінський Декламатор. Поезія та інсценіровки. Тираж—5000. 1925 р. Ц. 80 коп.

Видання ДЕРЖАВНОГО ВИДАВНИЦТВА України.

ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА ТА МИСТЕЦТВО.

Поліщук В.—15-ть поем (1921—1924 р.) Ленін.—Адигейський співець.—Ярина Курнатівська.—Асканія Нова, та инш. 1925 р. Тираж—3000. Ц. 1 карб. 50 коп.

А. Лейтес.—Ренесанс української літератури. Поетія громадянської війни.—Сосюра, Павло Тичина В. Поліщук, Микола Хвильовий, Плуг, Гарт: Предпосылки ренесанса. 1925 г. Тираж—3000. Ц. 40 коп.

Эренбург Ілля.—Трубка комунара. Видання друге. Повість з епохи Парижської комуні. 1925 р. Тираж—10000, Ціна—15 к.

БІБЛІОТЕЧКА «ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ»

Голота П.—В дорозі змагань. Проза: Комсомолка з полатаного млина.—З моєї записної книжки.—Батрачка.—У чорному лісі.—Штундарі. Тираж 10000 прим. Ц. 08 к.

Всеукраїнський Пролеткульт.—Траурний гуд. Літературно-художественний збірник пам'яті В. І. Леніна. 1925 г. Тираж—5000. Ц. 40 к.

ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА

Воронець.—Ленін і діти. Збірка для дітей. Видання друге. 1925 р. Тираж 5000. Ціна 45 коп.

Панченко М.—Червоні свята. Читанка-декламатор для дітей. 1925 р. Тираж—10000. Ціна—1 карб. 35 коп.

«Октябрь». Збірник для дітей і юношества. Составили О. Водолажченко и М. Езерский. 1925 г. Тираж—5000. Ціна 1 р 10 к.

МАСОВА ЛІТЕРАТУРА

Зінов'єв.—Шість день, що їх не забуде Росія. 1925 р. Тираж—15000. Ц. 05 к. Панченко.—Що таке кооперація та як організувати на селі кооператив. 1925 р. Тираж—7000. Ціна—15 коп.

Ярославський.—«Біблія для вірних і невірних», частина 3-тя (Ісход, друга книга Мойсея). 1925 р. Тираж—5000. Ц. 50 к.

Цветков.—Происхождение мира. 1925 г. Тираж—5000. Ц. 20 к.

Г. Асси Б. Молдавський.—Фосфор у мирному житті та на війні. 1925 р. Тираж—10000. Ц. 22 коп.

Михайлів.—Чому холодно, чому жарко. 1925 р. Тираж—7000. Ц. 15 к.

ПОЛІТОСВІТНА ЛІТЕРАТУРА

Агітпроп ЦК КП(б)У.—Программы школ политграмоты: школ передвижных, сокращенных школ и кружков по изучению ленинизма; вып. I. Программы школ политграмоты нормального типа, с библиографическим указателем. 1925 г. Тираж—25000. Ціна—30 коп.

Каганович.—Як побудовано РКП (більшовиків). Про статут партії. 1925 р. Тираж—25000. Ціна 25 коп.

Програма та статут РКП. Доповідь В. І. Леніна. Партійний програм (на VIII з'їзді РКП). Доповідь Н. Бухаріна—Обґрунтування партійного програму (на VIII з'їзді РКП) Програм РКП(б)У (ухвалено VIII з'їздом РКП). 1925 р. Тираж—5000. Ц. 25 к.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ПЕДАГОГІВ

Столяров.—Организация учебно методологической работы в институтах. 1925 г. Тираж—3000. Ц. 60 к.

Лебединцев.—Введение в современную методику математики. 1925 г. Тираж—10000

Головсоцвих НКО УСРР.—Порадник по соціальному вихованню. Видання друге. 1925 р. Тираж—10000. Ц. 1 карб 50 коп

Коллектив.—Методичні уваги до «До Світла». Частина перша. Зміст: Загальні принципи педагогічної праці на першому триместрі в першій групі сільської трудової школи. План розробки комплексних тем та зв'язання з ними праці в школі 1925 р. Тираж—5000. Ц. 45 к.

ПІДРУЧНИКИ

Синявський.—Українська мова для шкіл Соцвиху. Частина друга. Рік четвертий 1925 р. Тираж—30000. Ц. 35 к.

Вольфсон.—Нарис суспільствознавства. Частина перша. Нарис розвитку виробничих відносин і їх суспільних форм. Видання друге. 1925 р. Тираж—20000. Ціна 35 коп.

Астряб Ол., Дога В. і др.—До світла. Частина друга. Підручна книга для праці в сільській трудовій школі за комплексною системою. 1925 р. Тираж—50000. Ціна—23 коп.

Лебединців.—Збірник алгебричних задач. Частина друга. 1925 р. Тираж—20000. Ц. 22 к.

Іванов, Г.—Короткий курс географії РСРС 1925 г.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ЛІТЕРАТУРА

Марксизм і національна проблема. — Сборник статей. Издание второе. 1925 г. Тираж—5000 Ц.—90 к.

ЛІТЕРАТУРА ПРО ЛЕНІНА І ЛЕНІНИЗМ

Ярославський—Ленінове життя та робота Переклад Дніпровського 1925 р. Тираж 5000. Ц. 1 карб. 75 коп.

ЗАГАЛЬНИЙ ВІДДІЛ

Лактионов.—Техника учетов и контроля элементов производства. Издание второе 1925 г. Тираж—7000. Ц. 25 к.

Розанов Я.—Исторический материализм, биография книжной и журнальной литературы за 1925 г. Тираж—3000. Ц. 50 к.

Видання Видавництва «РУХ»—Харків.

ТЕАТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА

В. Шекспір.—Комедія помилок. Історична комедія на п'ять дій. Пристосував до народ. театру Г. Хоткевич. Тираж—4000. 1924 р. Ц. 15 к.

М. Старицький.—Маруся Богуславка. Історична драма на п'ять дій з прологом. Скорочене видання. 1924 р. Тираж—5000. Ціна 20 к.

П. Мирний. Лимарівна. Історична драма на п'ять дій. Скорочене видання 1924 р. Тираж—5000. Ціна 20 к.

Кривошеєвський К.—Чорт та шинкарка. Фантастична комедія на 3 дії. Переклав з польської мови Черкасенко. Редакція Вороного. П'єса є власність театру Шевченківців і перше була виставлена на українській сцені державним мистецьким драматичним театром імени Шевченка у Києві у 1925 р. Тираж—5000. 1924 р. Ціна 30 коп.

Я Мамонтів.—Коли народ визволяється. Трагедія в 4 актах. Репертуар Державного Драматичного театру імени Шевченка. 1924 р. Тираж—4000. Ціна 30 коп.

І Куліш.—Маленький горбань. Інсценізація на три картини За С. Черкасенком. П'єса призначається для дитячого театру. 1924 рік. Тираж—6000. Ціна 15 к.

ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА

Я. Мамонтів.—Вінки за водою. Лірика. В цей збірник увійшли поезії останніх десяти років. 1908—1918. Збірка вийшла з друку після пильного авторського перегляду. 1924 р. Тираж—1000. Ціна 50 коп.

Т В О Р И

В. Винниченко.—Твори. Том 5. Зміст: Історія Якимового будинку.—Промінь сонця. Федько Халамидник.—Маленька Рисочка.—Чекання.—Таємність.—Уривок зі споминів. 1924 р. Тираж 3000. Ціна 90 коп.

Іван Франко.—Твори. Книга перша. Оповідання. Зміст: Вугляр.—Лисишина челядь.—Два приятелі. Муляр. Сам собі винен.—Добрий заробіток.—Домашній промисел.—Історія моєї січкарні.—Довбанюк.—Слимак.—Ліси і пасовиська.—Цигане.—Додаток: Відривок з листа Івана Франка до М. Драгоманова. Уваги на книжку виготовив Іван Лизанівський. 1924 р. Тираж—10000. Ціна 75 коп.

Видання видавництва «ПРОЛЕТАРИЙ»—Харків.

ОКТЯБРЬСКАЯ ЛИТЕРАТУРА

Клара Цеткин—Октябрьская революция. Предисловие Гопнера. Брошюра представляет собой доклад т. К. Цеткин об Октябрьской революции. 1924 г. Тираж—10000. Цена 10 коп.

Э. Квиринг.—Октябрьский пленум ЦК РКП 1924 г. Доклад читанный в Общегородском Партийном собрании Краснозаводского района г. Харькова. 1924 г. Тираж—10000. Цена 12 к.

Э. Квиринг.—Ленин—заговорничество—октябрь. Книжка выясняет позицию В. Ленина, восстание в октябре и разбор воспоминаний Троцкого по этому вопросу. 1924 г. Тираж—10000. Цена 12 коп.

Н. Ленин.—Уроки революции. Предисловие С. Гопнера. В этой книжке Ленина изложена краткая история борьбы партии (с момента свержения Николая II) с временным правительством, меньшевиками, ес-ерами и т. п. партиями и Керенским. Издание посвящено 7-ой годовщине Октябрьской революции. 1924 г. Тираж—10000. Цена 30 коп.

Н. Ленин.—Задачи пролетариата в нашей революции. Проект платформы пролетарской партии. Предисловие Гопнера. 1924 г. Тираж—10000. Цена 15 коп.

ЛИТЕРАТУРА О ЛЕНИНЕ И ПО ЛЕНИНИЗМУ

Н. Ленин.—Коминтерн. Сборник статей. Предисловие С. Гопнера. Посвящено пятилетию 3-го Коминтерна. В сборнике Ленин ярко сформировал свои взгляды на причины банкротства 2-го Интернационала 1924. Тираж—10000. Цена 1 р 50 к.

П. Лепешинский.—Жизненный путь Ильича. Биографический очерк. 2-ое издание 1925 г. Тираж—10000. Цена 28 коп.

Н. Ленин.—Большевики должны взять власть. Марксизм и восстание. Два письма тов. Ленина: Первое—ЦК ПК. і МКР. С-Д Р.П. (большевиков) и второе—ЦК Р. С-Д П. (большевиков). 1924 г. Тираж—10000. Цена 8 коп.

Н. Ленин.—Три источника и три составных части марксизма. Статья из журнала «Просвещения». 1913 г. № 3. Тираж—10000. Ц. 8 коп.

Н. Бухарин.—Ленин, как марксист. Второе издание 1925 г. Тираж—10000. Цена 25 коп.

ЛИТЕРАТУРА О КНИГЕ ТРОЦКОГО 1918 г.

Э. Квиринг.—В защиту ленинизма. Статьи и речи. Орывок из доклада на Всеукраинской конференции (24 г.). Зачатки ревизии ленинизма у Преображенского. Ленин, заговорничество, октябрь. По литературной дискуссии с тов. Троцким. 1925 г. Тираж—10000. Ц. 35 коп.

И. Сталин.—Троцкизм или ленинизм. Речь на пленуме фракции ВЦСПС. С приложением письма Троцкого члену Госуд. Думы Н. Чхеидзе от 1-го апреля 1913 г. 1925 г. Тираж—25000. Цена 10 коп.

Литературная полемика по поводу книги тов. Троцкого 1928 г. Сборник речей, статей и резолюций. 1925 г. Тираж—10000. Ц. 30 коп.

АНТИРЕЛИГИОЗНАЯ ЛИТЕРАТУРА

Ал. Ветков.—Наука и религия. Лекции по подготовке работников антирелигиозной пропаганды. Книга предназначается для начинающих антирелигиозников села и города, для красного учительства, для совпартшкол, как курсантов так и лекторов. 1925 г. Тираж—10000. Ц. 80 коп.

ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ЛИТЕРАТУРА

С. Моносов.—История революционных движений 1789—1871 гг.

Содержание: Французская революция конца 18 года—Революция с 30 года во Франции.—Чартистское движение в Англии.—Революция 48 г. во Франции.—Революция 48 г в Германии. Парижская коммуна.—Заключение. 1925 года. Тираж—10000. Цена 80 коп.

Э. Квиринг.—Уроки грузинского восстания. 1925 г. Тираж—10000. Цена 18 к.
Г. Рохлин—Фейербах и Маркс—О философских источниках марксизма 1925 г. Тираж—6000.

Я. Пилецкий.—Две теории империализма.—(Марксистская теория и возврат Маркса) 1924 г. Тираж—7000. Цена 90 коп.

Д. Лебедь.—Советская Украина и национальный вопрос за пять лет. 1924 г. Тираж—10000. Ціна 12 коп.

Г. Войтинский.—Империалисты в Китае 1924 г. Тираж—10000. Ціна 12 к.

М. Баскин.—Наши мировоззрения. 1925 г. Тираж—15000. Ц. 09 к.

Видання видавництва «КНИГОСПІЛКА»—Харків.

ПІДРУЧНИКИ

О. Дорошкевич.—Підручник історії української літератури. Методком НКО УСРР до вжитку на робітничих факультетах, курсах, та профшколах дозволив. 192 р. Тираж—10000. Ціна 2 карб.

Підручник цей призначається для робітничих факультетів, педагогічних курсів, технікумів з різних вертикалів та инш. шкіл, де українська література студіюється більш-менш систематичному курсі.

Гр. Іваниця.—Життя та слово. Читанка для середніх (4—5) груп трудшкіл, частина перша. Науковопедагогічний Комітет Головоцвиху НКО УСРР до вжитку в установах соціального виховання дозволив. 1924 р. Тираж—10000. Ціна 1 карб. 30 коп.

Частина перша скупчує увагу вихованців на житті та побуті боротьби з визискувачами та для спільної праці в будіванні нового життя, частина друга накреслює шлях трудової людини від перших вражіннь трудового життя через різні поневіряння та страждання для кращого життя. В читанці автор широко використовував не тільки політичні але й прозаїчні твори.

П. Постоїв і Ф. Федюченко.—Початкова геометрія та елементи краєзнавства. Для молодших груп шкіл соціального виховання. Научпедком Головоцвиху НКО УСРР ухвалив в установах соцвиху. Зміст: Земля, на якій ми живемо.—Про форми землі. Поверхня землі.—Поверхнові води.—Життя моря.—Підземні води.—Атмосфера. Короткий огляд земної кулі. (додаток—мапа земної півкулі).—Люди.—Короткий огляд Української Соціальної Радянської Республіки.

СІЛЬСЬКО-ГОСПОДАРСЬКА ЛІТЕРАТУРА

К. Панченко.—Організація збуту продуктів та птахівництва. 1924 рік. Тираж—4000. Ціна 33 коп.

Агроном Ю. Доброволенко.—Про машину в сільському господарстві та машиніві товариства. За редакцією І. О. Батюка. Ухвалено Сільсько-господарським науковим Комітетом при Наркомземі. 1924 р. Тираж—5000. Ціна 22 коп.

Проф. Ф. Г. Некрасов.—Що таке землеустрій. Г. Абрамов.—Про порядок розгляду земельних змагань. 1924 р. Тираж—3000. Ціна 13 коп.

ДИТЯЧИЙ ТЕАТР

Ю. Будяк.—Під промінням Червоного жовтня. Дитяча п'єска на одну дію. 1924 р. Тираж—5000. Ціна 25 коп.

М. Васильківський.—Республіка Дитяча п'єска на три дії. Для дітей старшого віку. Науковопедагогічний комітет Головоцвиху НКО УСРР ухвалив до вистав. 1925 р. Тираж—5000. Ціна 20 коп.

БІБЛІОТЕКА ШКІЛЬНОЇ МОЛОДИ

О. М. Покровський.—Стародавні подорожі 1925 р. Тираж—4000. Ц. 30 к.

КООПЕРАТИВНА ЛІТЕРАТУРА

П. Височанський.—Кооперація в суспільстві капіталістичному та радянському. 1925 р. Тираж—5000. Ціна 20 коп.

ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА

І. Франко.—Твори. Книга перша. Оповідання. Зміст: Вугляр—Лисишина челядь.—Два приятелі—Муляр.—Сам собі винен.—Добрий заробіток.—Домашній промисл.—Історія моєї січкарні. Довбалюк. Слімак.—Ліси і пасовиська—Цигане.—Додаток: Відривок з листу І. Франко до М. Драгоманова. Уваги. Книжку виготовував до друку І. Лизанівський за загальною редакцією С. Пилипенко. 1925 р. Тираж—10000. Ціна 75 коп.

Ю. М - в.

КИЇВ

ПАМ'ЯТИ Т. ШЕВЧЕНКА

* Пам'ятник Т. Г. Шевченко. Над проектом пам'ятника Шевченкові працює де-кілька видатних скульпторів СРСР, в тому числі й Меркулов. Термін для представлення проекту пам'ятника призначено на 31 грудня.

Пам'ятник буде поставлено в бувшому Миколаївському садку, проти університету.

* Культосвітня справа на могилі Шевченка. При С.-Г. Науковому Комітеті утворено спеціальну комісію для розроблення плану організації державного заповідника на могилі Т. Шевченка. Всі пропозиції комісії, між иншим що-до збільшення площі під заповідником до 2 000 десятин, уже затверджено ВУПЛ'ом.

Ремонт хати на могилі, організацію й обслуговування хати-читальні на могилі, організацію при хаті-читальні музею Т. Шевченка та загальну охорону й догляд за могилою бере на себе Губполітосвіта.

Хата читальня мусить мати українську художню літературу, літературу по соціально економічним питанням, історію України, книжки по природознавству, сільському господарству, а також різні періодичні видання—газети, журнали, то-що. Музей міститиме в малюнках та знімках життя Т. Шевченка, його твори та знімки його факсиміле.

НА ВИСТАВКАХ

* Відкриття виставки «7 років музичної культури на Україні».

20-го листопаду в помешканні Музичного товариства ім. Леонтовича відбулося відкриття виставки: «7 років Музичної культури на Україні».

Виставка має такі відділи експонатів: 1) нотовидавництва, 2) музичної преси, 3) музосвіти, 4) музвиховання, 5) хорової справи, 6) музика по клубах і сельбудах, 7) музична етнографія та 8) драматична музика.

Підчас виставки відбудуться доклади видатніших діячів в галузі музичної культури та ряд концертів, що носитимуть характер музикальної ілюстрації. В концертах братимуть участь вузовські та робітничі музичні організації: вокальний відділ інституту ім. Лисенка, студія Леонтовича, студентський хор, агітхор робкомгоспу, хор студії ім. Стеценка, виконавські факультети б. Держконсерваторії, педагогічна лабораторія інституту ім. Лисенка та культурліги. А також в програму вечорів виставки увійдуть: вечір Київських композиторів, вечір етнографічного кабінету ВУАН,

вечір науково-теоретичного факультету Держконсерваторії. На останній вечір виставки—1-го грудня призначено великий диспут.

* Виставка малюнків дитячої творчості. В Будинкові Комуністичної Освіти відкрилася виставка малюнків дитячої творчості.

У виставці беруть участь 4-а, 16-а та 71-а трудшколи, а також школа села Кривого на Білоцерківщині.

Разом з виставкою дитячих творів будуть виставлені роботи художників Іжакевича та Каговалюка.

СЕРЕД ЛІТЕРАТОРІВ

* Плуг. Київські «Плужани» в останній час головну увагу звернули на продукційну роботу. Перед Жовтневими святами «Плуг» разом з «Гартом», «Комункультром» та «Центростилем» взяв активну участь в стінних Жовтневих газетах Губполітосвіти. Так само, в дні святкування Жовтня всі плужанські сили використано для влаштування живих газет в робітничих клубах Києва. Таких газет, що в них приймали участь «плужани», було влашт. 16. Крім цього, плужанський літературний матеріал друкувався в жовтневих числах періодичної преси «Більшовик», «Радянське Село» та інших.

Але це, так би мовити, біжуча продукційна робота. Київський «Плуг» також взявся за продукцію по спеціальних завданнях.

Так, наприклад, композитори, що об'єднані в т-ві ім. Леонтовича,—звернулись до Київського «Плугу» з пропозицією дати відповідні літературні тексти для музичних творів. Зараз готується матеріал до збірника червоноармійських пісень та до Шевченківського збірника.

Так само редакція українського журналу «МОДР» запросила «Плуг» брати участь в журналі. На чергу висовується обслуговування антирелігійного журналу «Безвірник».

Поруч з тим Київський «Плуг» співробітничав у «Червоному Шляху», «С.-Г. Пролетарі» та инш.

Інтенсивна продукційна робота не витіснила роботу і теоретично-студійного характеру. Провадиться розробка докладів на різні теми. Виготовано доклад «Жовтень в укр. літературі». Слідуючими підуть доклади про експресіонізм, «імаженізм». Голова «Плугу» т. Щупак незабаром зробить доклад на тему «Марксизм та Ленінізм в мистецтві».

Отже робота Київського «Плугу» поширюється, поглиблюється і разом з тим росте його культурно-громадське значіння.

В грудні ц. р. Київська філія «Плуг» святкуватиме свою річницю. В цей день молодь, з якої складається філія, буде святкувати рік своєї впертої праці на радянському культурному фронті.

А. Ш.

* Гео Шкурупій та Микола Бажан видають накладом Держвидаву збірник піонерських пісень під назвою «Пісні юних лєнінців». Вони ж накладом «Червоного Шляху» видають лєнінський збірник під назвою «З нами Лєнін» та скавтську книжку «Юний Лєнінець». Цими днями накладом в-ва «Час» виходить складений ними «Лєнінський Декламатор».

* Володимир Ярошенко накладом Державного Видавництва видає другу збірку байок під назвою «Вілами по...» та накладом «Червоного Шляху» третю збірку байок «На решето», а також накладом Держвидаву переробку п'єси Кропивницького «Пошилися у дурні».

* Микола Терещенко накладом Держвидаву видає другий збірник вибраних поезій під назвою «Чорнозем» і кінчає збірник своїх балад, крім того, перекладає для Держвидаву новий «Збірник вибраних поем» з Еміля Верхарна, а також роман Анрі Барбюса «Огонь».

* Гео Шкурупій скінчив віршований роман з життя робітників «Доктор Стварт» і виготовував до друку книжку оповідань і книжку вибраних поезій під назвою «Жарини слів».

* Юрій Яновський здав Держвидаву книжку оповідань «Папери пом'яча по б/б», крім того, готує до друку збірник поем під назвою «Rule, Britannia!» з життя англійських колоній.

НА КИЇВЩИНІ

М. Броварі. Пам'ятник Тарасові Шевченкові. Відбулося урочисте відкриття пам'ятника Шевченкові, збудованого на пожертви місцевих селян та робітників.

М. Бородянка. Пам'ятник В. І. Лєніну. 7 роковини Жовтня в м. Бородянці були визначені не тільки демонстрацією праючих, а також увіковічненням пам'яті Лєніна. Будова пам'ятника належить всім організаціям району, а шеф села—червоний арсенал вилив бронзове погруддя Лєніна.

С. Калігірка. Мокро-калігірська театральна майстерня. Театральну майстерню організовано 11 вересня б. р.

* Державне Видавництво (Київська філія) видає в перекладі Миколи Терещенка книжку Дем'яна Бідного під назвою «За землю, за волю, за народню долю». Воно ж видає переклад Гео Шкурупія німецької дитячої книжки В. Буша «Макс і Моріц».

НАУКА Й МИСТЕЦТВО

* Укр. Геологічний комітет. Зараз комітетом провадиться 11 обслідувань, що охоплюють майже всю Україну; в цих роботах беруть участь найкращі геологи України. В роботі слід відмітити обслідування західного Поділля в місцях, де є фосфорити, гіпс, цементові мергелі й інші. Провадиться також обслідування в районі Криворіжжя і Дніпровських порогів; детальна геологічна робота провадиться в Київі, в Мелітопольському районі, Маріупольській околиці, в Хоцеватському марганцево-рудному районі й інших; всі ці роботи мають велике значіння для нашого господарства.

Основним завданням роботи комітету є вивчення геологічного стану України, облік її багатств і складання геологічної мапи республіки. Роботи по вивченню фосфоритових місцевостей мають велике значіння для цукрової промисловости і для сільського господарства.

* «Універсальний Акрополь». 4 грудня в театрі ім. Гн. Михайличенка вперше в біжучому сезоні йшла п'єса «Універсальний Акрополь». П'єсу складено за творами Іллі Еренбурга: «Хуліо Хуреніто», «Трест ДЕ», «Життя та загибель Миколи Курбова». Постановка Марка Терещенка.

* Вечір на користь фонду ліквідації неписьменности. 1 грудня відбувся грандіозний вечір, влаштований журналістами, літераторами, поетами, малярами та артистами на користь фонду ліквідації неписьменности ім. Лєніна.

з ініціативи Губполітосвіти. Зараз у складі театральної майстерні 116 душ, виключно селянської молоді. Майстерня має: Театральний відділ—96 душ, співочий 52 душі, музичний—12 душ.

Ці цифри свідчать про те, що театр є великий засіб організації сільмолоти. Молодь, яка раніш боялася зайти до сельбудинку, тепер стала активним осередком позашкільного виховання. В гуртку «Безвірника» й «Політ» раніш було 10 душ, тепер 100 найменше. Старий драмгурток давав халтурні постановки. Тепер—майстерня дала «Жовтневі Епізоди»—революційну постановку з величезним художнім досягненням.

ПОЛТАВА

* Придбання і дослідження Археологічного відділу при ЦПМП За листопад місяць 1924 р. 15/XI 1924 року Завідуючим Центрального Пролетарського Музею Полтавщини було обслідуювано місце в урочищі «Громова могила» Бригадирівського району Кремінчуцької округи, що, як видно по ознакам і будівлі, було в минулому піччю для опалювання посуду.

Селянин того-ж району, копаючи рів біля своєї садиби, наткнувся на частини жовтої (обпаленої) землі, а далі побачив і невелику яку. На час прибуття завідуючого Музеєм на місце відкритої ями, яка була в такому стані і мала таке положення: на південний схід від с. Козельщини знаходиться майдан, що в селян звється «Громова могила», із розгорнутими двома крилами, що мають довжину приблизно 25 метрів. Височінь самого майдану з нерозораного боку приблизно 8 метрів, а об'єм унизу приблизно метрів 60. На схід від цього майдану, на віддаленні 20 метрів, знаходиться яма глибиною приблизно 2½ метра і біля 2 метрів в діаметрі. Але вона настільки попсована, протягом некороткого часу і при копанні селянином, що досить трудно установити більш-менш точні виміри. Форма ями певно була пічкоподібна і вхід в яму був зі сходу. Боки ями здається копалися кіркоподібним знаряддям, шириною приблизно в 6 сант. Стіни і стеля ями були добре прокалені глибиною приблизно 12 і 11 сант. 8 менше прокалені. На місцях колишнього копання покрито білою поволокою, що утворилась певне від досить високої температури при нагріванні печі. В самій ямі знайдено багато ції червоної (цеглоподібної) землі, що пообвалювалась із стін і стелі, жужелиці та вугілля, що є свідки колишнього горіння. Товщина ґрунту, що лежить над піччю, приблизно в ½ метра. На віддаленні 3-х метрів од згаданої ями є така ж яма і певне з таким же призначенням, але дальніших дослідів не робилось над першою ні другою завдяки тому, що земля була мерзла і вкрита снігом. Але місця досить цікаві і по весні Ц.П.М.П. має звернути на їх увагу і повести дальніші дослідження.

* Бронзова ваза казан. В листопаді місяці біжучого року в Музей доставлена т. Богданець бронзова ваза, знайдена селянином села Більська Опішнянського району при оранці могил «Більського городища» в 1921 р.

Ваза стоїть на порожній підставці, довжина якої 8,7 сант., внизу вигнута навні і має діаметр 10,5 сант. На підогнутих краях підстави мається правильна ламана рельєфна лінія, що утворює трьохкутники. На боках

вази прикріплені вушка з обох боків і такі рельєфні лінії, що утворюють в де-яких місцях ромби, рівнораменні трьохкутники і інші геометричні фігури. На трохи вигнутих вінцях було двоє прикрашуючих вушка із трьома кілечками, що лежать на віддаленні приблизно 2,4 сант., але одного із їх немає.

На віддаленні 4,5 сант. від вушок прикріплені дві собакоподібні фігурки. Височінь вази з підставкою 23,6 сант., діаметр вази 23,4 сант.

Саме Більське городище по своїм велетенським розмірам (до 40 верст навколо валу) своєю будівлею і ріжнотоманітністю культур, що знаходилось в йому випадково, давно звернуло на себе увагу видатних археологів.

В. А. Городцов, що робив дослідження в 1906 році і по знайденим речам в могилах Більського городища говорить: що походження самого го одища досить старе і культура його складалась протягом кількох віків. Що-ж торкається до його висновків, то по знайденим речам у могилах Більського городища він відносить їх до панування скитів, що з'явилися на території України в VIII ст. до нашої ери.

Також А. А. Бобринський, що мав нагоду в 1895 році оглядати це городище і навколо лежачі кладовиська—відносить їх до того-ж часу.

Вищезгадана ваза (казан) має відношення до тих самих народів. Але в могилах городища і навколо розкиданих знаходяться речі иншого походження, як то відкритий селянами клад готських речей і ча у з'явлення християнства. Взагалі на це городище в майбутньому Музею варто звернуть велику увагу для повного вирішення основної думки що-до закладення культур і збудування Більського городища. Також прийдесться звернуть увагу на селян, у яких є теж де-які речі, знайдені на території городища випадково чи то навмисне, що тут так поширене, так би мовить, кла оіскательство і які багато руйнують цінних музейних матеріалів завдяки своїй несвідомості.

НА ПОЛТАВЩИНІ

М. Ромни. 23 листопаду, після довгої перерви, відбулися загальні збори Роменської філії спілки селянських письменників «Плуг».

У Роменському «Плугіві» робота велася інтенсивно весну й початок літа б. р., але на літньо-осінній сезон, в зв'язку з роз'їздом плужан та відпущками, робота зовсім припинилася. Тепер відновлюється знову.

Зараз «Плугом» взято курс на масову роботу. Що-неділі будуть відбуватися плужанські відчинені збори, на яких будуть зачитуватись доклади по питаннях літератури та демонструватимуться твори плужан.

Перший недільник, що відбудеться у помешканні окресельбуду, присвячується низці літературних докладів.

З метою більш міцно зв'язатися з робітни-

чими масами м. Ромен бюро «Плугу» встановлює зв'язок з робітничими та іншими клубами, шляхом введення їх представників до свого бюро. «Плуг» прийматиме найактивнішу участь у літсторінці, що регулярно видаватиметься газ. «Влада Праці». «Плуг» розпочинає велику творчу роботу по задоволенню попиту на дитячу літературу, а також по виявленню та вивченню дитячої творчости.

НА ЧЕРНІГІВЩИНІ

М. Конотоп Музей. Останніми часами в місцевому житті звертає на себе увагу округовий музей, заснований кілька років тому назад. Власне кажучи, початок заснування музею треба віднести до часу діяльності відомого історика України Ол. Лазаревського, уроженця Конотопщини, котрий перший склав статут його і подав увазі збірку речей для його заснування (образи, зброю, рукописи). Але Конотопське повітове земство, в розпорядженні котрого знаходився музей, не зуміло поставити його на ноги і, крім того, що дістало від О. Лазаревського, нічого не зробило для його розвитку. Мало того, навіть коли відомий бібліограф С. Пономарьов (член-кор. Академії Наук), теж уроженець Конотопу, подарував йому свою велику коштовну бібліотеку, воно також не змогло давати їй ладу і обставило її такими умовами, що її розікрали, попалили, поїли шурі і понівечили дощі. Через це, строго кажучи, музею, як такого, в Конотопі не було, бо та невеличка збірка музейних речей, що подарував О. Лазаревський, була неприступною для населення і носила назву музею ні в якому разі не могла.

Аж з революцією, і то тільки через три роки, справа музею в Конотопі стає на міцний ґрунт. Правда, спочатку справа з його організацією йшла досить мляво, головним чином через брак людей. Але з призначенням нового завідуючого, т. Вайнштейна, збагачення музею набирає широкі розміри—і тепер Конотопський музей вважається одним з найкращих округових музеїв на Чернігівщині.

Музей міститься в великій помешканні б. школи Горового, котре складається з шости кімнат. Майже всі експонати музею зібрані після революції. Із збірки О. Лазаревського перейшло до музею тільки кілька предметів—решта була розікрадена, попалена на топливо або загинула в інший спосіб підчас громадянської війни.

Музей має відділи й підвідділи: доісторичної й історичної археології, культів, етнографії, кераміки, образів, природничий, архівний, бібліотечний і історії революції.

В основу музею лягли експонати, зібрані на території Конотопщини—чи то шляхом купівлі, добровільних пожертвувань, ато й іншим шляхом. Серед них мають бути речі, що мають значіння не тільки місцевого, округового, а й позамісцевого, як, напр., речі, зв'язані з іменами історика О. Лазаревського, бібліографа С. Пономарева, Т. Шевченка і перебуванням останнього на Конотопщині; сюди ж треба віднести Острожську біблію (друкаря Івана Федорова), з написами на ній другої половини XVI віку і «синодик» Батуринського монастиря з власноручно записаною в ньому відомим агіографом Дмитром Ростовським історією свого монастиря. Як біблія, так і «синодик» перейшли до музею з Батуринського монастиря. З цього самого монастиря поступили до музею й де-які інші речі. Знаходячись при «славному граді столичним Батуринським», Батуринський монастир був щедро обдарований за часів гетьманщини різними представниками української аристократії і мав в собі коштовні речі, більшість котрих йде до ліквідації його було вивезено до музеїв.

Цікава знайдена у Батурині гравюра—портрет гетьмана Розумовського зроблено за його гетьманування.

Не позбавлений інтересу, хоч і невеликий, але вартий уваги, архів музею, котрий складається з канцелярського листування «Малоросійських колегій», Батуринського монастиря й інших документів (головним чином—XVIII віку).

Бібліотечний відділ складається з частини бібліотеки бібліографа С. Пономарева, що збереглась після її пограбування в земстві.

Серед образів є картини відомого маляра Ге. Наймолодший відділ—відділ революції: в нього входять портрети місцевих діячів революції, відозви, прокламації і розпорядження представників різних влад, що перебували на терені Конотопщини, газети, журнали, зброя повстанців і т. ін.; цей відділ—в періоді формації.

Музей часто одвідують екскурсії шкіл, заводів і колективи інших установ і організацій, як міста, так і периферії.

Вас. Різні—ко.

НА ПОДІЛЛІ

М. ВИННИЦЯ

Літгурток ім. «Плуга». Літературний гурток заснувався на Винницьких педагогічних курсах ще в 22 році, ініціатором якого була лекторша української літератури Ольга Троцюк. Спочатку своєї роботи гурток поставив собі на меті знайомитись з художньою творчістю різних письменників, як до Жовтневого часу, так і після Жовтневого. В визначні часи гурток улаштовував літературні суди, на яких завжди приватні осіб було до 30–40 душ, і спільними силами робився розбор творів письменників. Такі суди зацікавили масу, і літгурток збільшився майже в два рази. Було проведено і де-кілька раз вечірки запитань та відповідей.

На протязі 22/23 навчального року гурток випустив три числа писаного студентського Журналу «Луна—Життя», 8 чисел стінної газети «Зірка», один альманах «Протуберанс» та розібрав де-кілька письменників з російської та української літератури. З наступом літнього триместру робота в гурткові була припинилась, але в-осени другого навчального 23/24 року знову відновилась.

Першим почином було розглянуто роботу минулого року й вироблення планової системи на новий рік.

Літературний гурток Винницьких Педкурсів скоріше можна було назвати студією, чим гуртком, тому що він ще до організації Винницької філії «Плугу» об'єднував всю письменницьку незаможницьку молодь і займався виключно знайомством та вивченням нових течій в літературі. Першими організаторами Винницької філії «Плугу» були члени цього літературного гуртка. На протязі всього навчального року наш гурток успіш улаштувати 12 вечірок, на який розібрав:

1. Марксієвський погляд на мистецтво.
2. Твори П. Тичини й критику на них.
3. Твори У. Сінклера «Чаша», «Король Уголь» і инш.
4. «Червоний шлях» до № 11 (одинадцятого).
5. П'єсу Чередниченка «Артистка без ролів».
6. Твори німецького пролетарського письменника Ернста Толера «Человек—масса» та «Разрушители машин».
7. Журнал «Красная Новь».
8. Твори Сосюри.
9. Твори Гаршина й критику на нього.
10. «Література й революція» т. Троцького і багато де-чого иншого.

Де-які члени робили переклади з Дем'яна Бідного й зачитували їх на вечірках. Крім такої роботи літературний гурток видавав ще стінну газету «Червоні Віхи» та «Наше Радіо», яких видав 6 чисел, та збирав сучасні нові пісні на Поділлі. В кінці року літературним гуртком була улаштована виставка всієї роботи, що заслужила великої уваги серед присутніх. Було пророблено також інсценіровку з творів Остапа Вишні «Плуг» та «Понеділок».

Це коротка історія літературного гуртка ім. «Плугу» на Винницьких педкурсах, який об'єднує тридцять п'ять (35) душ.

Т. Оневик.

М. КАМ'ЯНЕЦЬ

Успільці селянських письменників «Плуг». З листопаду місяця робота Кам'янецької філії спілки селянських письменників «Плуг» пішла жвавішим темпом.

На початку місяця була скликана нарада активу (члени та де-які студенти) «Плуга», на якій було докладно обмірковано справу видання альманаху Кам'янецької філії. Ухвалено виготовити альманах на січень 1925-го року. З матеріалу, який має вийти до альманаху, один з головних відділів мають складати керуючі статті про стінні газети та літературні гуртки на селі.

В такому матеріалі відчувається велика недостача, навіть цілковитий брак, і тому альманах Кам'янецької філії (думка назвати «Кордон») матиме більшу частість для Сельбудів, хат-читалень та шкіл.

4-го грудня на виробничій нараді було затверджено план роботи філії на зімовий період.

Членів та студійців розбито по студіях. Об'явлено запис у студії, прийом студійців (члени К. П. (б.) У. та Л. К. С. М.— без рекомендацій; безпартійні— за рекомендацією двох дійсних членів «Плуга»).

Студійна робота розпочата.

7-го грудня в І. Н. О. відбулася 27-ма прилюдна вечірка Філії. Критична студія разом з аудиторією розібрала «Веселий Хам» — Мамонтова (п'єса, що готується студентами до постановки в Шевченківському театрі).

Після того на вечірці зачитали свої оповідання т. т. Кундзич та Копиця (студ. І. Н. О.).

Ц. К. «Плугу» на днях дало санкцію на видання альманаху на місцеві средства.

С. С.

ОДЕСА

ДЕРЖАВНИЙ (КРАЄВИЙ) ІСТОРИЧНО-АРХЕОЛОГІЧНИЙ МУЗЕЙ

Одеський Історично-Археологічний Музей, найстаріший з музеїв на Україні і найбагатіший в СРСР після Ермітажу в галузі елінсько-римської археології, більш відомий з 1857 р. в археологічній науці, як Музей Одеського Товариства Історії і Старовини, було націоналізовано в березні 1920 року.

Підчас громадянської війни, музеєві пощастило захистити свої багатства і в ці тяжкі, для культурного розвитку, часи не було втрачено майже ні однієї з його цінностей. Музей, по змісту його експонатів можна розподіляти ось на які розділи: 1) первісної археології (розкопки в с. Петреках проф. Е. Р. Штерна, розкопки на Слобідці-Романівці біля Одеси, розкопки в с. Усатові 1921 року, біля Одеси М. Ф. Болтенка і проф. Б. В. Варнеке та інші колекції, сюди-ж, між іншим, можна прилучити і величезну колекцію т. зв. «каменних бабів», 2) єгипетський розділ (287 предметів, описані Тураєвим «Записки Одесского Общества Истории и Древностей» т. XXX), 3) розділ елінсько-римської (античної) археології (археологічні колекції з Ольвії (Парутино), Акерману, Херсонеса, Феодосії, Керчи та інш.), що складається з численних колекцій кераміки, шкла, бронзи, заліза, епіграфічних пам'ятників, 4) розділ середньовічної археології (переважно генуезські пам'ятки), 5) розділ української археології (переважно портрети, малюнки і зброя). Невеличка колекція турецької старовини, описана Спафарісом в записках «Одесск. Общества Истор. и Древностей (т. XXXII)». Всі монети (античні, Завідно-Європейські, східні і російські (до 25.000) з'осереджено в нумізматичному кабінеті, окрему-ж кімнату візведено під портретну залу (діячі Одещини, степової України, вчені, що працювали в Товаристві Історії та Старовини). Загальна кількість музейних експонатів, що розміщені в десяти залах, сягає до 30.000. За часи 1913—1923 поповнився предметами з розкопок в Усатові та кількома випадковими предметами, а в 1924 р. до нього перевезено єгипетські, античної кераміки та нумізматичні колекції, бувшого «Музея Изыящных Искусств Новороссийского Университета». Також в 192 р. до музею вступили здобутки розкопок, що провадилися науковою експедицією, яка складалася з представників Ленінградської Академії Історії Матеріальної Культури та представника Одеського Музею під головуванням проф. Б. В. Фармаковського.

Музей провадить планову політосвітню працю, перепускаючи що-року, починаючи

з 1920, в середньому біля 200 екскурсій, і, крім того, біля 10.000 відвідувачів-однаків. Для демонстрації музею утворено певні програми, як для учнів Соцвиху й Профосу, так і для політосвітньої праці.

Як науково-дослідча інституція, Одеський Археологічний Музей за допомогою Укрголовнауки, під безпосереднім керуванням якої він знаходиться, провадить наукову працю в царині розроблення місцевої археології (переважно-неоліт та елінсько-римська археологія) в працях вченого охоронича Музею (з 1921 року) М. Ф. Болтенка, консультанта Музею проф. Б. В. Варнеке та директора Музею (з 1920 р.) проф. С. С. Дложевського. Крім того в Музеї працюють сім молодих співробітників, бувших учнів Одеськ. Археолог. Музею, що існував від 1921 до 1923 року в м. Одесі, з котрих, при кращих матеріальних засобах Музею, можна було-б утворити кадр аспірантів, притягнувши їх до систематичної праці. Головними працями Музею за 1920—24 були учот величезного майна Музею, наукова інвентаризація цього майна, що, можна сказати, тільки що розпочалася, наукове оброблення здобутків Усатовських розкопок в різних напрямках, античної кераміки та епіграфічних пам'ятників Музею, складання нумізматичних каталогів Музею. До епізодичних праць Музею треба віднести виконання завдань різних археологічних наукових інституцій (Ленінградськ. Академії Історії Матеріальної культури, Ермітажу, Бонського Музею в Німеччині і т. інш.), експертизи по завданням Зовнішторгу.

Осередком, де обговорюється і стає до послуг ширших кол наукова праця, безпосередніх робітників Музею з жовтня 1923 р. є археологічна секція Одеської Комісії Краєзнавства при ВУАН'ї, що зараз заступає місце Одеського Товариства Історії і Старовини, що замерло ще в 1921 році і не знайшло в собі сили відновитися. Археологічна Секція допомагає Музеєві також об'єднувати і координувати етнологічну працю Херсонського та Миколаєвського Музеїв зі своєю працею. Засідання археологічної Секції відбуваються що-місяця (див. про її працю, Вісник Одеської Комісії Краєзнавства, № 1).

При Музеї є архів бувш. Одеськ. Товариства Історії й Старовини, невелика колекція рукописів історичного й етнографічного змісту, а також бібліотека, що має біля 20.000 томів. До 1920 року ця бібліотека поповнювалась переважно шляхом обмінування виданнями та подарунків і тому мала

випадковий склад. Систематична допомога Укрголовнауки дає можливість Музеєві перетворити цю бібліотеку в переважно археологічну. Зараз Музей підбирає нову закордонну літературу по неоліту й античній кераміці. В 1924 році до бібліотеки Музею прилучено бібліотеку семінару класичної філології, бувш Новоросійськ Університету, біля 4000 томів.

31-го липня 1925 року відбувається 100-й ювілей, що його колекції ввійшли в склад Одеського Державного Історично-Археологічного Музею. Тому Одеськ Музей сподівається відсвяткувати свій ювілей: 1) продовженням розкопок в Ольвії, 2) випуском в світ кн. «Ювілейний Збірник Одеськ. Держ. Історично-Археологічного Музею», що має поновити у новій формі перервані з 1919 року «Записки Одеск. Общества Истории и Древностей», а також за допомогою Арх. Комітету ВУАН'у, 3) Археологічним з'їздом в м. Одесі під час ювілею. Ї ювілейному збірникові Музею, між иншим, мається на меті скінчити відомості про життя Археологічної науки на Україні з 1918—1924 рік, тому всі археологічні наукові установи України запрошуються надіслати до Одеського Музею інформації, про свою працю за цей період часу.

С. Д-ской.

* При розкопках й відкриття в Ольвії. Літом біжучого року було поновлено розкопку старо-грецької колонії Ольвії—близько ст. Парутіно, Одеської губернії, на березі р. Півден. Буга.

На чолі експедиції стояв академік Б.В. Фармаковський. В експедиції брали участь співробітники Російської Академії Матеріальної Культури й Українських Археологічних Музеїв м. Одеси й Миколаїва.

Головною метою експедиції було намічено:

1. Вияснити стан розвалин Ольвії, відкритих розкопками 1901—1915 рр., та прийняти міри для охорони їх від розрухи;

2. перевіряти на місці наверхствовання старинного міста;

3. робота по складанні генерального плану території Ольвії з околицею;

4. покінчення дослідження частини некрополю, що його розкопки задержано в 1915 р.;

5. доповнююча розкопка площі римської цитаделі, відкритих останків храму Аполлона;

6. збирання відомостей про нахідки останніх років на території Ольвії.

Огляд останків міста дав доволі жалку картину: за останні роки рознесено багато каміння з розвалин, а головне у тих частинах, що межують з селом (лишки башт та стін міста від північного боку).

При розкопках некрополю (14 гробів) найдено 50 предметів, що з них звертають на себе особливу увагу: розмальована накрива йонського стилю, відломки кратеру кригого

чорним лаком, йонського типу, й відломок чорнофігурного посуду з образом умираючого воїна.

На території римської цитаделі Ольвії було розсліджено два участки, на яких найдено останки озброєння римської епохи—II в. нов. ери. Чітко виділювались верхні глиби насипу, які уявляють з себе шари землі, що їх затрунуто в початках XIX в. роботами по добуванню каміння. Нижче йшли глиби, що утворилися по закінченні життя античного міста. Монументальні будови першої глиби, видвинені на ґрунті.

Що життя на тій частині території процвітало й в дуже глибокій давнині, про це свідчать уламки предметів з VII в. до нової доби—між иншим фрагменти розмальованих ваз самоського стилю. Відкрита частина складу римської цитаделі дуже важна. Від північної сторони складу показались *in situ* плити, що ними обгорнуто стіну цитаделі. Як показується склад стіни цитаделі є зложений з матеріалу міських стін Ольвії елініського періоду. Внутрішня частина від кригої стіни цитаделі представляє типову—хижацьку будову з будівельни і частинами, що ввійшли в неї з розібраних старовинних будівель.

Відкриті недалеко від купи каміння монументальних будівель субструкції з попелу й глини показують, що перед римським будинком тут повинна була бути велика будівля за грецької епохи Ольвії. Характер обломків архітектури показує без сумніву, що купа відкритих руїн, це останки храму Аполлона з римської епохи. За грецьких часів імовірно стояв на тому місці також храм.

Загальне число найдених при розкопках міста предметів—333. Всі ці предмети передано разом з точним описом до одеського Археологічного музею.

Що-до околиць Ольвії, то експедиції удалось усталити цікавий факт нахідки біля села Котеліна, на північ від Парутіна—по дорозі у м. Миколаїв—гробу, що з його залишилися останки червонофігурного кратеру, витриманого стилю. Ця нахідка показує на існування біля Котеліну античного некрополю з початків V в. до нашої ери.

Намічений експедицією план виконано. Точний відчит підготовлює академік Фармаковський до друку.

Наркомосвітою УСРР вжито заходів до охорони розкопок Ольвії.

Головна наука УСРР дала завдання одеському Археологічному музею вивчити та описати найдені предмети.

«Більшовик».

* Український театр. Губполітосвіта організує в Одесі український театр. Трупі буде зформовано з артистів, які увиходили в минулому до складу трупі ім. Франка.

На організацію Українського театру асигновано 3.000 карб.